

KETTERÄKSI päiväkotiin

Käyttäjäkokemuksia KETTERÄKSI -
arviointimenetelmän toimivuudesta ja
hyödyllisyydestä päiväkodeissa

Saila Ikäheimo
Anu Jyrkinen

Opinnäytetyö
Lokakuu 2009

Toimintaterapia
Hyvinvointiala

Tekijät IKÄHEIMO, Salla JYRKINEN, Anu	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 30.11.2009
	Sivumäärä 47 + 11	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi KETTERÄKSI päiväkotiin. Käyttäjäkokeuksia KETTERÄKSI -arviointimenetelmän toimivuudesta ja hyödyllisyydestä päiväkodeissa		
Koulutusohjelma Toimintaterapian koulutusohjelma		
Työn ohjaajat RITSILÄ, Jaana VIHOLAINEN, Helena		
Toimeksiantajat Liiku, opi, osallistu -projekti		
<p>Tiivistelmä KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on Jyväskylän ammattikorkeakoulun fysioterapeuttipiskelijöiden Enni Herttuaisen ja Katariina Lankisen keväällä 2009 opinnäytetyönä valmistunut arviointimenetelmä. Se on suunniteltu 5-6-vuotiaiden lasten karkeamotoristen perustaitojen laadun havainnointiin ja on suunnattu päiväkotien kasvatushenkilöstön käyttöön kehityksellisten koordinaatiohäiriöiden varhaisen tunnistamisen työvälineeksi.</p> <p>Opinnäytetyö on osa Suomen CP-liiton Liiku, opi, osallistu -projektia. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kokeeko päiväkotihenkilökunta KETTERÄKSI -arviointimenetelmän toimivaksi ja hyödylliseksi. Sen selvittämiseksi syksyllä 2009 toteutettiin KETTERÄKSI päiväkotiin -projekti, johon osallistui kaksi päiväkotia Jyväskylän seudulta. KETTERÄKSI päiväkotiin -projektiin kuului päiväkotihenkilökunnan perehdyttäminen KETTERÄKSI -arviointimenetelmän käyttöön, kokeilu järjestäminen päiväkodeissa sekä käyttäjäkokeusten kerääminen palautekyselylomakkeen ja teemahaastattelun avulla.</p> <p>Kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus ICF auttoi mallintamaan osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Kehityksellinen koordinaatiohäiriö voi heikentää lapsen suoriutskykyä siinä määrin, että lapsen mahdollisuus osallistua normaaliin ikätasoiseen toimintaan päiväkodissa rajoittuu. Opinnäytetyössä tarkasteltiin osallistumista päiväkodin liikunta- ja leikkitilanteissa lapsella, jolla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö, sekä miten KETTERÄKSI -arviointimenetelmällä voitiin tukea lapsen osallistumista. Työssä tarkasteltiin myös taitavaa havainnointia.</p> <p>Yhteenvetona päiväkotien henkilökunnan käyttäjäkokeuksista voidaan sanoa, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmä oli toimiva ja se erotteli hyvin karkeamotorisen suoriutumiseen liittyviä haasteita. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä antoi uutta ja hyödyllistä tietoa 5-vuotiaiden karkeamotoristen taitojen havainnointiin. Kuitenkaan menetelmä ei ollut riittävän kattava sellaisenaan 5-6-vuotiaiden lasten karkeamotoristen taitojen arviointiin. Koettiin, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmän antaman tiedon avulla voi suunnitella lasta yksilöllisesti tukevia toimia.</p>		
Avainsanat (asiasanat) kehityksellinen koordinaatiohäiriö, arviointimenetelmä, havainnointi, ICF, päiväkot		
Muut tiedot		

Authors IKÄHEIMO, Salla JYRKINEN, Anu	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 30.11.2009
	Pages 47 + 11	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title KETTERÄKSI to kindergarten. Functionality and usefulness of KETTERÄKSI -evaluation method experienced by kindergarten personnel.		
Degree Programme Occupational therapy		
Tutors RITSILÄ, Jaana VIHOLAINEN, Helena		
Assigned by Liiku, opi, osallistu -project		
<p>Abstract</p> <p>KETTERÄKSI -evaluation method is made in Spring 2009 by two physiotherapy students Enni Herttuainen and Katariina Lankinen in the JAMK University of Applied Sciences. KETTERÄKSI -evaluation method is developed for observing and evaluating the quality of fundamental motor skills of 5-to 6-year-old children. It is a tool for kindergarten personnel for early identification of Developmental Coordination Disorder (DCD).</p> <p>The Bachelor's Thesis is a part of Liiku, opi, osallistu -project organized by the Finnish CP-Association. The aim of the Bachelor's Thesis was to find out if kindergarten personnel experience KETTERÄKSI -evaluation method functional and useful. To clarify this, in Autumn 2009 a KETTERÄKSI to kindergarten -project was organized. Two kindergartens in Jyväskylä region took part to this project. KETTERÄKSI in kindergarten -project included introduction to how to use KETTERÄKSI -evaluation method, organizing a trial of method in kindergartens and collecting feedback using questionnaire and focused interview.</p> <p>The International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF), helps to model factors that affect participation. DCD might decrease the child's possibility to participate in activities related to his normal age in kindergarten. The child's participation in kindergartens' exercise and play situations is examined in the Bachelor's Thesis. Also how KETTERÄKSI -evaluation method can support participation of the child is examined. Skilled observation is also taken under consideration.</p> <p>In conclusion of the user experiences, KETTERÄKSI -evaluation method was functional and it divided well the challenges related to gross motor activities. The KETTERÄKSI -evaluation method offered new and useful information to observation of 5-year-old children's gross motor skills. Still, the method was not extensive enough by itself to evaluate the gross motor skills of 5-to 6-year-old children. The information given by KETTERÄKSI -evaluation method could be used when planning activities to be individually supportive to the child.</p>		
Keywords Developmental Coordination Disorder, evaluation method, observation, ICF, kindergarten		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
OSIO I.....	5
2 ICF LAPSEN OSALLISTUMISEN VIITEKEHYKSENÄ.....	5
2.1 Toimintakyky ja toimintarajoitteet ICF -luokituksen mukaan.....	6
2.2 Lapsen suoriutuminen ja osallistuminen	8
2.2.1 Lapsen osallistuminen ikätasoiseen toimintaan päiväkodissa	8
2.2.2 Lapsen osallistumisen tukeminen KETTERÄKSI -arviointimenetelmän avulla.....	10
3 KETTERÄKSI -ARVIOINTIMENETELMÄ HAVAINNOINNIN APUNA.....	12
3.1 Karkeamotoriset perustaidot 5–6-vuotiaalla lapsella	12
3.2 Kehityksellinen koordinaatiohäiriö.....	12
3.3 KETTERÄKSI -arviointimenetelmä.....	14
4 HAVAINNOINTI ARVIOINNIN VÄLINEENÄ.....	15
4.1 Mitä havainnointi on?.....	15
4.2 Taitava havainnointi	16
4.3 Havainnointiin vaikuttavia tekijöitä.....	17
4.3.1 Ympäristö	17
4.3.2 Havainnoitsija	18
4.3.2 Videoiminen havainnoinnin apuna.....	19
OSIO II.....	20
5 KETTERÄKSI PÄIVÄKOTIIN -PROJEKTI	20
5.1 Kehittämiprojektin tarkoitus	20
5.2 KETTERÄKSI päiväkotiiin -projekti osana suurempaa tutkimusta	21
5.3. KETTERÄKSI päiväkotiiin -projektin eteneminen.....	21
5.4 Yhteistyöpäiväkotien hankkiminen	23
6 KETTERÄKSI PÄIVÄKOTIIN -PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ	24
6.1 Päiväkoti ja kuntouttavat tukitoimet.....	24
6.2 Henkilökunnan perehdyttäminen ja arviointilomakkeen kokeilu päiväkodeissa.....	25
7 AINEISTONKERUU JA -ANALYSOINTI	27
7.1 Palautteen kerääminen	27
7.2 Palautekyselylomake	27
7.3 Teemahaastattelu.....	29

7.3.1 Haastattelun toteutus.....	30
7.3.2 Haastattelun teemat.....	30
7.4 Aineiston analysointi	31
8 TULOKSET.....	34
8.1 Yhteenveto KETTERÄKSI -arviointimenetelmän kokeilusta	35
8.2 Koettu toimivuus.....	35
8.3 Koettu hyödyllisyys.....	37
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	39
LÄHTEET.....	45
LIITTEET	48
Liite 1. KETTERÄKSI – Arviointimenetelmä 5-6-vuotiaiden lasten karkeamotoristen perustaitojen laadun havainnointiin	48
Liite 2. Palautekyselylomake päiväkotihenkilökunnalle	57

KUVIOT

KUVIO 1. ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet.....	6
KUVIO 2. DCD-lapsen osallistumiseen vaikuttavat tekijät ICF-luokituksen osa-alueiden vuoro- vaikutussuhteiden mukaan.....	11
KUVIO 3. Esimerkkejä erilaisista palautekyselylomakkeen kysymyksistä.....	28
KUVIO 4. Aineiston analysoinnin teemoittelussa muodostuneet alateemat.....	34

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Projektisykli KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin kulusta.....	22
TAULUKKO 2. Palautekyselylomakkeiden vastaukset arviointimenetelmän toimivuuteen liit- tyen.....	32
TAULUKKO 3. Palautekyselylomakkeiden vastaukset arviointimenetelmän hyödyllisyyteen liittyen.....	33

1 JOHDANTO

Jyväskylän ammattikorkeakoulussa käytiin kertomassa Liiku, opi, osallistu -projektista ja mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyö osana tällaista isompaa valtakunnallista projektia. Mahdollisuus tehdä käytännönläheinen opinnäytetyö, joka tulee todelliseen tarpeeseen, kiinnosti opinnäytetyön tekijöitä, ja yhteistyö projektin kanssa alkoi. Yhdessä projektipäällikkö Helena Viholaisen kanssa pohdittiin mitä projektin sisällä on mahdollista toteuttaa ja mikä on tämän opinnäytetyön tarkempi aihe.

Suomen CP-liiton Liiku, opi, osallistu -projektin tutkimuksellisenä tavoitteena on selvittää motorisen toiminnan merkitys oppimiselle, oppimisvaikeuksille ja tasavertaiselle osallistumiselle. Käytännöllisempänä tavoitteena on kehittää hyviä toimintakäytänteitä osallistumisen lisäämiseen ja oppimisen tukemiseen tutkimuksessa kerätyn tiedon avulla. (Liiku, opi, osallistu 2009.) Jyväskylän ammattikorkeakoulun fysioterapeuttiopiskelijat Enni Herttuainen ja Katariina Lankinen tekivät opinnäytetyönään karkeamotoristen taitojen laadullisen KETTERÄKSI -arviointimenetelmän päiväkotien kasvatushenkilöstön käyttöön kehityksellisten koordinaatiohäiriöiden varhaiseen tunnistamiseen. Tämän opinnäytetyön aiheena on KETTERÄKSI päiväkotiin -projekti. Sen tehtävänä on selvittää kokeeko päiväkotihenkilökunta KETTERÄKSI -arviointimenetelmän hyödylliseksi ja toimivaksi ja siten kehittää edelleen Liiku, opi, osallistu -projektin tuottamaa oppimista tukevaa materiaalia.

Tämä opinnäytetyö koostuu kahdesta osiosta. Osio I on opinnäytetyön teoriaosuus. Osiossa II käsitellään KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin kulkua ja siihen liittyvää tutkimuksellista osuutta. Siinä pyritään vastaamaan seuraavaan tutkimuskysymykseen:

Kokeeko päiväkotihenkilökunta KETTERÄKSI -arviointimenetelmän hyödylliseksi ja toimivaksi?

Osio I koostuu luvuista 2–4. Ensimmäisessä osassa esitellään tutkimuksen viitekehys. Kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus ICF auttaa mallintamaan osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Kehityksellinen koordinaatiohäiriö

voi heikentää lapsen suorituskkyä siinä määrin, että lapsen mahdollisuus osallistua itselle merkitykselliseen toimintaan rajoittuu. Toisaalta toimintaympäristö saattaa pitää sisällään lapsen toimintaa edistäviä ja rajoittavia tekijöitä.

Toisena asiana osiossa I kerrotaan KETTERÄKSI -arviointimenetelmästä ja kehityksellisestä koordinaatiohäiriöstä, jonka tunnistamisen helpottamiseksi tämä arviointimenetelmä on tehty. Lapsi, jolla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö, suoriutuu hienoja karkeamotorisista toiminnoista kognitiivisiin taitoihinsa nähden huonosti ja selkeästi ikätasoaan heikommin. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä perustuu laadulliseen havainnointiin. Lapsen suorituskvyn kartoittaminen havainnoimalla mahdollistaa sen, että lasta voidaan tukea ja ohjata tarkoituksenmukaisella tavalla. Myös toimintaterapian kirjallisuudessa korostetaan havainnoinnin olevan säännöllisesti ja tarkoituksenmukaisesti käytettynä hyödyllinen työväline toimintarajoitteiden ja niissä tapahtuvien muutosten arvioinnissa muiden menetelmien rinnalla.

Osio II sisältää luvut 5-8. Luvuissa käsitellään opinnäytetyöhön sisältyvän KETTERÄKSI päiväkotien -projektin etenemistä, siitä saadun aineiston analysointia sekä tuloksia. Tällä pyritään vastaamaan opinnäytetyön tutkimuskysymykseen. Projekti toteutettiin yhteistyössä kahden Jyväskylän seudulla toimivan päiväkodin kanssa. Syyskuussa 2009 osa päiväkotihenkilöstöstä perehdytettiin KETTERÄKSI -arviointimenetelmän käyttöön ja he kokeilivat arviointimenetelmää kolmen viikon ajan. Projektin loppuvaiheessa päiväkotihenkilöstöltä kerättiin palautetta arviointimenetelmän käyttöön liittyen ja tulokset analysoitiin.

Toimintaterapeuttiopiskelijan näkökulmasta tämä opinnäytetyön aihe on kiinnostava ensinnäkin siksi, että työssä pääsee tekemään yhteistyötä työelämän toimijoiden kanssa. Päiväkoti on yhteistyötaho, jonka kanssa lasten kanssa työskentelevät toimintaterapeutit tekevät paljon yhteistyötä. Yksi toimintaterapeutin kiinnostuksen kohteista on lapsen suoriutuminen ja osallistuminen hänen luonnollisessa ympäristössään. Päiväkoti on yksi tällainen luonnollinen ympäristö lapsen elämässä ja päiväkodin rooli lapsen kokonaisvaltaisen kehittymisen tukemisessa on merkittävä. Vastavuoroinen konsultointi ja tiedon jakaminen on hyödyllistä, koska meillä on yhteinen pyrkimys lapsen yksilölliseen tukemiseen.

Toimintaterapian perusajatuksena on kiinnostus toimintaan ja yksilön oikeuteen osallistua toimintaan. Kehityksellinen koordinaatiohäiriö voi rajoittaa lapsen osallistumista normaaliin ikätasoiseen toimintaan. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on toimintaterapian näkökulmasta kiinnostava siksi, että se on yksi työväline, joka mahdollistaa osallistumisen tukemisen sellaisella lapsella, jolla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö. Toiminnan analyysi on yksi toimintaterapian tärkeimpiä työvälineitä, ja sen avulla voidaan selvittää osallistumista rajoittavia osatekijöitä sekä miten niihin voidaan vaikuttaa. ICF-malli toimii opinnäytetyössä analysoinnin apuvälineenä, koska opinnäytetyöhön liittyy vahvasti yhteistyö muiden alojen toimijoiden kanssa ja malli antaa eri tieteen aloille sopivat käsitteet.

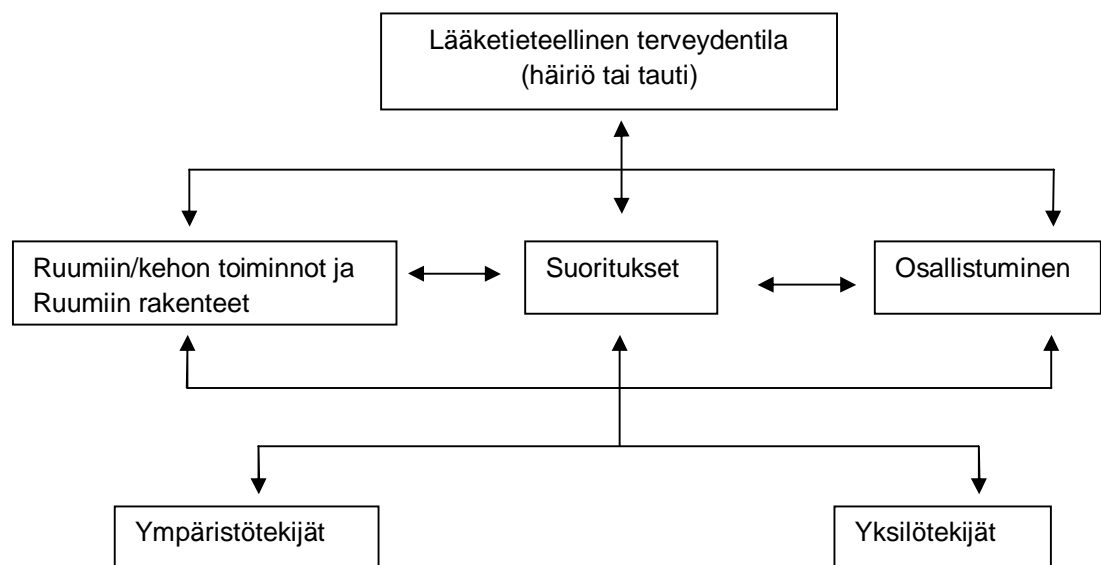
OSIO I

2 ICF LAPSEN OSALLISTUMISEN VIITEKEHYKSENÄ

ICF on kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitusjärjestelmä. ICF on suunniteltu käytettäväksi monilla eri tieteenaloilla ja sen tavoitteena on luoda yhteinen kieli kuvaamaan toiminnallista terveydentilaa ja tarjota toiminnallisen terveydentilan ymmärtämiseen ja tutkimiseen tieteellinen perusta. ICF-luokitus antaa välineen kuvailla monipuolisesti terveyteen liittyvää toiminnallista tilaa sekä siihen vaikuttavia eri osatekijöitä. Luokituksen mukaan henkilön terveydentilaan vaikuttavat ruumiin tai kehon toiminnot ja ruumiin rakenteet, suoritukset ja osallistuminen sekä ympäristö- ja yksilötekijät. Tämän vuorovaikutteisen prosessin mallintaminen mahdollistaa kokonaisvaltaisen kuvan luomisen yksilön toimintaedellytyksistä. (ICF 2004, 3–5,18.) Tässä opinnäytetyössä malli auttaa jaottelemaan suoritukseen ja osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä lapsella, jolla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö.

2.1 Toimintakyky ja toimintarajoitteet ICF -luokituksen mukaan

ICF-luokituksessa yksilön toimintakyky nähdään lääketieteellisen terveydentilan ja kontekstuaalisten tekijöiden (yksilö- ja ympäristötekijöiden) vuorovaikutuksen tuloksena. Nämä osa-alueet ovat dynaamisesti vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin yhteen osa-alueeseen kohdistettu interventio voi vaikuttaa myös muihin osa-alueisiin. (ICF 2004, 18–19.)

KUVIO 1. ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet. (ICF 2004, 18.)

Interventio voidaan kohdistaa yhteen tai useampaan osa-alueeseen, ja vuorovaikutus on kaksisuuntainen (ICF 2004, 19). Esimerkiksi huonontuneen näön hoito silmälasilla parantaa henkilön näkökykyä, mutta voi myös mahdollistaa osallistumisen johonkin harrastukseen. Jos interventio kohdistetaan ympäristöön esimerkiksi vähentämällä esillä olevien tavaroiden määrää liikuntasalissa, tehdään tilasta selkeämpi ja samalla voidaan parantaa lapsen suorituskkyä poistamalla häiritsevät aistiärsykkeet. Toisaalta myös toimintarajoitteet voivat vaikuttaa lääketieteelliseen terveydentilaan (ICF 2004, 19). Esimerkiksi jos lapsi ei pysty toimimaan liikuntatilanteissa muiden lasten läsnä ollessa keskittymisvaikeuden vuoksi, liikunnalliset taidot eivät pääse kehittymään samaa tahtia ikätovereiden kanssa.

ICF-luokituksessa toimintakykyä ja toimintarajoitteita tarkastellaan biopsykososiaalisen mallin kautta. Se on lääketieteellisen ja yhteiskunnallisen mallin yhdistelmä ja pyrkii luomaan tasapainoisen kuvan terveyden eri puolista ottaen huomioon niin biologisen, yksilöpsykologisen kuin yhteiskunnallisen näkökulman. Toimintarajoite voidaan tällöin nähdä yksilön henkilökohtaisena ongelmana, joka on aiheutunut taudista, traumasta tai muusta fyysisestä tai psyykkisestä vaivasta. Tässä tapauksessa toimintarajoitteita pyritään hallitsemaan hoitamalla sitä tai muuttamalla yksilön käyttäytymistä. Toisaalta toimintarajoite voidaan myös käsittää yhteiskunnallisen ympäristön aikaansaamana ongelmana ja tällöin ratkaisuna on muuttaa ympäristöä niin, että kaikilla on mahdollisuus osallistua yhteiskunnan kaikkiin elämän alueisiin toimintarajoitteista huolimatta. (ICF 2004, 19–20.)

Ruumiin tai kehon toiminnoilla tarkoitetaan elinjärjestelmien fysiologisia toimintoja kun taas ruumiin rakenteilla tarkoitetaan ruumiin rakenteellisia osia. Näiden vajuuksilla tarkoitetaan biologislääketieteellisen tilan poikkeamia. (ICF 2004, 12.) Tiedetään, että kehityksellisen koordinaatiohäiriön taustalla ei ole mitään neurologista tai elimellistä syytä (ICD-10 1992, 250.) Taustalla ei myöskään ole mikään psykologinen, sosiaalinen tai muu ilmeinen syy (Peters & Markee 2007, 123). Kehityksellisen koordinaatiohäiriön aiheuttamaa toimintarajoitetta ei siis voida nähdä ainoastaan yksilön tai ympäristön aikaansaamana ongelmana. Toimintarajoite voidaan nähdä esimerkiksi siinä, miten paljon lapsen ikäisiään heikompi suoriutuminen häiritsee lapsen osallistumista kehittymisen kannalta tärkeisiin toimintoihin.

ICF:n määritelmän mukaan "*suoritus* on tehtävä tai toimi, jonka yksilö toteuttaa" ja "*osallistuminen* on osallisuutta elämän tilanteisiin". Suoritusten ja osallistumisen erottaminen toisistaan on kuitenkin vaikeaa, joten niitä tarkastellaan mallissa yhtenä kokonaisuutena. Tämä kokonaisuus kattaa aihe-alueillaan kaikki elämän alueet (kuten esimerkiksi oppiminen, kommunikointi, liikkuminen ja sosiaalinen kansalaiselämä) ja niihin sisältyvät tehtävät ja toimet. Tällä suoritukset ja osallistuminen osa-alueella voidaan siis kuvata joko yksilön suorituksia tai osallistumista tai molempia sekä rajoituksia niissä valituilla aihe-alueilla. (ICF 2004, 14–16.)

ICF-mallissa ei luokitella yksilötekijöitä, koska ne muodostavat yksilöllisen elämisen taustan, joka ei mallin mukaan kuulu yksilön toiminnalliseen terveydentilaan. Malli tunnistaa kuitenkin, että ne saattavat osaltaan vaikuttaa interventioiden lopputulokseen. Ympäristötekijät ovat yksilön ulkopuolella olevia tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön suoritukseen joko edistävästi tai heikentävästi. Edistävät tekijät voivat estää ruumiin/kehon vajavuuden muodostumista osallistumisrajoitteeksi parantamalla yksilön suoriutumista tietyistä toimista, vaikka yksilöllä olisikin suorituskyyvyssään ongelmia. (ICF 2004, 16–17).

2.2 Lapsen suoriutuminen ja osallistuminen

Kehityksellinen koordinaatiohäiriö vaikuttaa lapsen suoriutumiseen ja sitä kautta hänen osallistumiseensa ikätasoiseen toimintaan. Tässä luvussa tarkastellaan lapsen ikätasoisista toimintaa päiväkodissa ja sitä miten lapsen osallistumista voidaan tukea. Tarkastelun kohteena ovat 5–6 -vuotiaat lapset, joilla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö, koska Herttuaisen ja Lankisen (2009, 22) KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on kehitetty tämän ikäisten lasten arviointiin, joilla on jo näkyvissä lieviä motorisia vaikeuksia arkipäiväisissä askareissaan. Seuraavan luvun loppuun kuvioon 2 on koottu osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä silloin, kun lapsella on kehityksellinen koordinaatiohäiriö.

2.2.1 Lapsen osallistuminen ikätasoiseen toimintaan päiväkodissa

5–6-vuotiaan lapsen arkea päiväkodissa ovat ryhmätoiminta (esim. opetus- ja liikuntatilanteet), vapaat leikkitilanteet sisällä ja ulkona sekä päivittäiset toimet kuten syöminen. Tässä luvussa tarkastellaan lapsen osallistumiseen liittyviä tekijöitä liikuntakasvatuksen ja leikin näkökulmasta. Liikunta ja leikki valittiin tarkastelun kohteeksi, koska KETTERÄKSI -arviointimenetelmässä (ks. liite 1) havainnoitavat motoriset toiminnot (esim. juoksu ja tasahyppy) tulevat esiin juuri lasten liikunta- ja leikkitilanteissa.

Päivähoidon liikuntakasvatuksella pyritään lapsen persoonallisuuden kokovaltaiseen kehittämiseen. Liikuntakasvatuksen tavoitteena alle kouluikäisillä lapsilla ei ole vain

motoristen perustaitojen oppiminen vaan liikuntaa käytetään välineenä myös kognitiivisen ja sosio-emotionaalisen oppimisen tukemiseen. Varhaislapsuuden liikunnalla voidaan siis nähdä kaksi merkittävää tavoitetta: liikkumaan oppiminen ja oppiminen liikunnan avulla. Kun otetaan huomioon lapsen kehitysvaihe ja suunnitellaan liikuntakasvatus sen mukaan, voidaan tukea lasta oppimaan itsestään ja ympäristöstään fyysisen toiminnan avulla. (Numminen 1996, 10–13.)

Oppiminen on hyvin kokonaisvaltainen tapahtuma. Tänä päivänä toiminnan käsite liitetään yhä useammin oppimiseen ja opettamiseen. Lapsella, jonka motoriset taidot ovat heikkommat, perusta muulle oppimiselle on epävakaammalla pohjalla kuin niillä lapsilla, jotka ovat motorisesti hyvin taitavia. Liikunnalla on myös merkittävä yhteisöllinen ulottuvuus oppimista ajatellen; esikouluikäiselle kaverit ovat hyvin tärkeitä. (Pulli 2001, 17–25.) Päiväkoti on paikka, jossa on mahdollisuus toimia ikäistensä kanssa. Karvonen, Siren-Tiusanen ja Vuorinen (2003) tuovat esille, että lapset oppivat ja omaksuvat asioita ympäristöstään enemmän toisten lasten ja vertaisryhmän välityksellä sen sijaan, että suurin osa taidoista opittaisiin aikuisilta. Vertaisoppiminen perustuu siihen, että lapsi haluaa olla samanlainen kuin muut ikätoverinsa. (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 74.)

Lapset, joilla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö, ovat fyysisesti vähemmän aktiivisia ja heidän sosiaaliset ja fyysiset leikkitapansa ovat erilaisia verrattuna ikätovereihin, joilla ei ole motorisen koordinaation ongelmia. He ovat helposti sivustaseuraajia, eivätkä osallistuessaan sitoudu toimintaan samalla tavoin kuin muut ikäisensä. Heillä on myös taipumus leikkiä enemmän sellaisia leikkejä, joissa tietävät onnistuvansa ja joihin tietävät kykijensä riittävän. Pidemmällä aikavälillä tämän seurauksena voi kuitenkin esiintyä negatiivisia vaikutuksia, jos lapsi jatkuvasti välttää tietäytyyppisiä leikkejä. Tällöin hän menettää mahdollisuuksia kehittää sosiaalisia ja motorisia taitojaan leikeissä, joihin muut lapset osallistuvat. Nämä lapset kärsivät usein myös sekundaarisista ongelmista, jotka johtuvat fyysisten, sosiaalisten, emotionaalisten ja ympäristöön liittyvien rajoitteiden tuomasta taakasta. (Parham 2008, 27–28.)

Parhamin (2008) teoksessa esitellään Hammin (2006) sekä Rigbyn ja Gaikin (2007) leikkiä koskevat tutkimukset. Hammin (2006) tutkimuksessa saatiin selville, että lap-

set, joilla on kehityksellisiä häiriöitä, saivat merkittävästi matalammat pisteet ToP -leikin arviointimenetelmästä (Test of Playfulness) kuin samalla kognitiivisella tasolla olevat lapset, joilla ei ollut kehityksellisiä häiriöitä. Tutkimuksessa selvisi myös, että lapsilla, joilla oli kehityksellisiä häiriöitä, ToP -pisteet korreloivat ympäristön tukea arvioivan arviointimenetelmän (Test of Environmental Supportiveness) kanssa. Ympäristö näytti olevan merkityksellisessä roolissa tämän lapsiryhmän leikkisyyteen. Rigby ja Gaik (2007) tekivät tutkimuksen, jossa arvioitiin 16:sta cp-vammaisen lapsen leikkisyyttä ToP -menetelmällä kolmessa eri ympäristössä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että joissakin ympäristöissä leikkiä tuettiin enemmän kuin toisissa ympäristöissä. Tulokset osoittivat, että ulkoisilla vaikutuksilla on merkittävä vaikutus näiden lasten leikkiin. (Parham 2008, 27.)

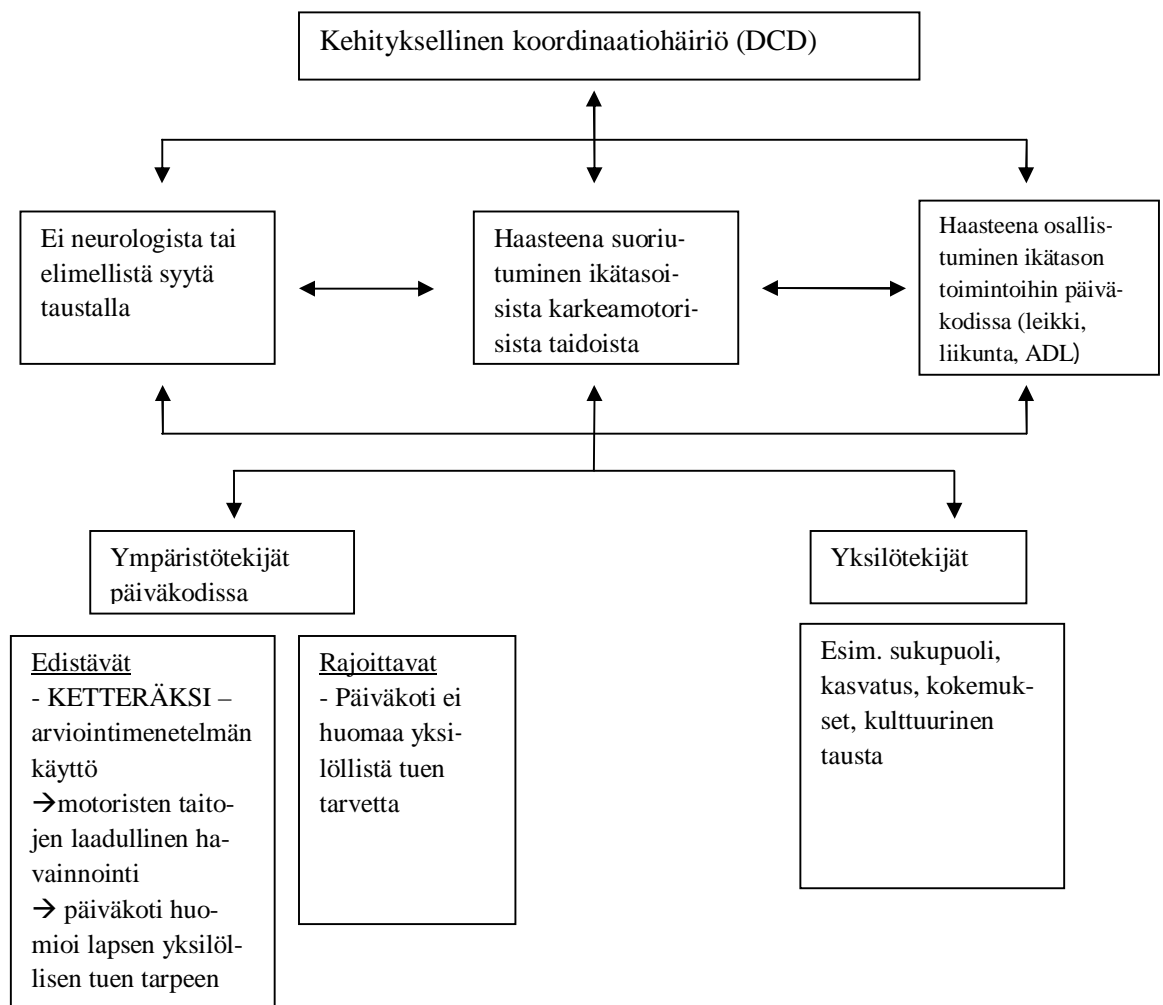
Näiden tutkimusten perusteella voidaan siis todeta, että fyysinen ja sosiaalinen ympäristö vaikuttavat erityisesti sellaisen lapsen leikkiin, jolla on kehityksellisiä ja motorisia ongelmia. Parham (2008, 27–28) toteaa myös vamman vaikeusasteen olevan yhteydessä lapsen osallistumiseen sekä fyysisen ja sosiaalisen tuen tarpeeseen. Sosiaalinen ja fyysinen ympäristö vaikuttavat aina yksilöllisesti lapsen leikin luonteeseen ja sen piirteisiin. (Parham 2008, 27–28.)

Voidakseen osallistua erilaisiin leikkeihin ja liikuntatilanteisiin ikätovereiden kanssa, lapsen tulee kyetä suoriutumaan monista näiden tilanteiden vaatimista motorisista toiminnoista. Ohjatuissa liikuntatilanteissa aikuinen voi tukea lapsen suoritusta ja opettaa oikeanlaisia suoritussalleja, leikit ikätovereiden kanssa ovat sen sijaan lasten itse ohjaamia tilanteita. Pallon heitto, hyppiminen ja juoksu ovat yhdenlaisia taitoja, joita tällaiset tilanteet vaativat. Jos lapsi ei pysty suoriutumaan näistä toiminnoista, hänen osallistumisensa leikkeihin rajoittuu.

2.2.2 Lapsen osallistumisen tukeminen KETTERÄKSI -arviointimenetelmän avulla

KETTERÄKSI -arviointimenetelmän avulla saadaan yksityiskohtaista tietoa motoristen suoritusten, kuten juoksun ja tasahypyn, laadullisuudesta ja toiminnan haasteet voidaan paikallistaa tarkemmin. Tällöin pulmiin voidaan puuttua ja harjoittaa niitä ja

siten kehittää lapsen suorituskyykyä. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä auttaa huomaamaan ne motoriseen toimintaan liittyvät ongelmat, jotka estävät lapsen osallistumista normaaliin toimintaan ikäistensä kanssa. Tiedetään, että lapsilla, joilla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö, on taipumusta jäädä syrjään tietyn tyyppisistä leikeistä ja näin ollen he jäävät myös paitsi kehittymismahdollisuuksista, joita nämä leikit tarjoavat (Parham 2008, 27–28). Kun lapsen taidot sekä varmuus omasta osaaamisesta vahvistuvat, on lapsen helpompaa osallistua leikkeihin ja muihin toimintoihin, joista hän on aiemmin vetäytynyt. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä voi osaltaan vahvistaa päiväkodin roolia lapsen osallistumisesta tukevana ympäristönä, koska liikuntatilanteita voidaan suunnitella entistä yksilöllisemmin. Lapsen aktiivisempi osallistuminen leikkiin voi näkyä myös karkeamotorisen suoriutumisen kehittymisenä.

KUVIO 2. Osallistumiseen vaikuttavat tekijät ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteiden mukaan silloin, kun lapsella on kehityksellinen koordinaatiohäiriö. (ks. alkuperäinen kuvio: ICF 2004, 18.)

3 KETTERÄKSI -ARVIOINTIMENETELMÄ HAVAINNOINNIN APUNA

3.1 Karkeamotoriset perustaidot 5–6-vuotiaalla lapsella

Motoristen perustaitojen oppiminen tapahtuu lapsella vaiheittain edeten alkeismallista perusmallin kautta kehittyneeseen malliin. Normaalin kehityksen myötä 5–6-vuotiaan lapsen tulisi olla saavuttanut motoriset perustaidot, jotka koostuvat tasapaino-, liikkumis- ja käsittelytaidoista. Näitä taitoja ovat kävely, juoksu, hyppääminen, heittäminen ja kiinniottaminen, kiipeäminen, riippuminen sekä kieriminen. (Karvonen ym. 2003, 105.) Jos motoristen taitojen harjoittaminen on ollut monipuolista, kouluiän kynnyksellä lapsen liikkuminen on taitavaa ja ketterää. 5–6-vuotiaalla motoristen perustaitojen tulisi olla kehittyneessä vaiheessa, jolloin liikkeet ovat jo sujuvia, rytmikkäitä, tarkoituksenmukaisia sekä hallittuja. Lapsen tulisi myös osata eriyttää liikkeitään ja pystyä käyttämään vain niitä kehon osia, joita liikkeen suorittaminen vaatii. Nämä perustaidot ovat pohjana lajitaidoille, joita harjoitellaan kouluikäisenä. (Karvonen ym. 2003, 105.; Numminen 1996, 24.)

3.2 Kehityksellinen koordinaatiohäiriö

Motoriseen kehittymiseen liittyvistä vaikeuksista puhutaan monin eri termein. Arki kielessä puhutaan usein kömpelyydestä, kirjallisuudessa kehityksellisestä koordinaatiohäiriöstä, motorisen oppimisen vaikeuksista, dyspraksiasta tai motoriikan kehityshäiriöistä. Termit määrittelevät samaa ilmiötä: lapsilla esiintyviä lieviä motorisia ongelmia.

Viralliset tautiluokitukset ICD-10 ja DSM-IV kuvaavat näitä kehityksellisiä motorisia vaikeuksia samankaltaisesti, mutta käyttävät eri nimikkeitä. ICD-10 tautiluokitus (ICD-10 1992) määrittelee "motoriikan kehityshäiriön" selkeäksi hieno- ja karkeamotorisen koordinaation vaikeudeksi, joka on ollut nähtävissä lapsen varhaiskehityksestä saakka. Vaikeus ei selity kehitysvammalla tai millään osoitettavalla synnynnäisellä tai neurologisella vauriolla. Tällainen lapsi suoriutuu motorisista tehtävistä kognitiivisiin taitoihinsa nähden huonosti ja myös selkeästi ikätasoaan heikommin. (ICD-10 1992,

250.) DSM-IV -luokitus taas puhuu "kehityksellisestä koordinaatiohäiriöstä" (Developmental Coordination Disorder, DCD). Luokituksen mukaan kehityksellinen koordinaatiohäiriö vaikeuttaa selvästi motorista suoriutumista ja aiheuttaa haittaa arkielämään. Kehityksellisen koordinaatiohäiriön kuvauksessa korostetaan, että ongelma ei johdu mistään määriteltävästä olemassa olevasta kognitiivisesta, lääketieteellisestä, psykologisesta, sosiaalisesta tai muusta ilmeisestä syystä. (Peters & Markee 2007, 123.) KETTERÄKSI -arviointimenetelmässä (Herttuainen & Lankinen 2009) käytetään termiä kehityksellinen koordinaatiohäiriö, joten selkeyden vuoksi tässäkin opinnäytetyössä käytetään samaa termiä.

Tyypillistä kehitykselliselle koordinaatiohäiriölle on motorisen ja visumotorisen toiminnan hitaus ja/tai epätarkkuus, liikkeiden ajoittamisen ja rytmisyyden vaikeudet sekä lihasvoiman säätelyn vaikeudet. Ilmiöön liittyvät myös vaikeudet monivaiheisten toimintojen suorittamisessa (esim. rusetin solmiminen), motoristen suoritusten suuri vaihtelu eri tilanteissa sekä tukeutuminen näköaistiin ja keskikehon lihaksiin tasapainon säilyttämiseksi. Lapselle voi olla hankalaa oppia solmimaan kengännauhoja, avaamaan nappeja tai ottamaan kiinni palloa. Yleisesti lapsen motoriset taidot ovat usein kömpelöitä: hän saattaa pudotella tavaroita, kompuroida ja käsiala on usein huono. Myös rakenteluleikit ja palapelit voivat olla vaikeita. (ICD-10 1992, 250–251.) Kehityksellinen koordinaatiohäiriö on suhteellisen hajanainen oireyhtymä; se voi esiintyä lapsen ainoana oireena tai siihen voi liittyä muilla kehityksen alueilla näkyviä pulmia, jotka voivat olla hyvinkin vaihtelevia. Ongelman laajuus voi vaihdella yksittäisestä toiminnoista (saksilla leikkaaminen) laajempiin liikkeiden säätelyyn (tasapainoisen asennon löytäminen). Myös vaikeuden vakavuusaste voi vaihdella (toiminta on hidasta ja työlästä - toiminta ei onnistu ollenkaan). (Ahonen 2002, 270–271.)

Ahonen (1990) ja Cantell (1998) ovat tutkimuksissaan osoittaneet, että noin puolella lapsista, joilla on todettu motorisia vaikeuksia, tämä piirre näkyi vielä nuoruusiässä (Ahonen 1990, 119; Cantell 1998, 4). Koska motorisen oppimisen vaikeudet voivat olla hyvin pysyviä ovat varhaiset ja riittävät tukitoimet näiden lasten motorisen kehityksen tukemiseen perusteltuja (Ahonen 2002, 269).

3.3 KETTERÄKSI -arviointimenetelmä

KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on osa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa keväällä 2009 valmistunutta opinnäytetyötä. Sen ovat kehittäneet fysioterapeuttiopiskelijat Enni Herttuainen ja Katariina Lankinen. Arviointimenetelmä on suunnattu 5-6-vuotiaille lapsille, joilla on jo havaittavissa eriasteisia motoriikan pulmia. Menetelmässä havainnoidaan liikkeen laadullisia ominaisuuksia ja se on tarkoitettu päiväkotien kasvatushenkilöstön käyttöön. Menetelmällä saadaan tietoa lapsen karkeamotorisista vahvuuksista tai mahdollisista kehittymistarpeista ja se toimii työvälineenä motoristen taitojen kehittymisen seurannassa. (Herttuainen & Lankinen 2009, 4.)

Monimutkaisen liikesuorituksen purkaminen osiin on keskeinen lähtökohta niin havainnoinnissa kuin harjoittelussakin. On helppoa seurata, kuinka monta kertaa lapsi saa hernepussin kiinni tai pudottaa sen, mutta tällaisen havainnoin avulla ei saada tietoa siitä, mitä yksittäisen taidon osa-alueita tulisi harjoitella. Tärkeämpää, mutta myös haastavampaa, on yrittää selvittää, mikä epäonnistumisen syynä on. Johtuuko se tasapainovaikeudesta, ajoituksesta vai pallon liikeradan ja -nopeuden hahmottamisen vaikeudesta? (Laasonen 2005, 206.) KETTERÄKSI -arviointimenetelmässä arvioidaan motoristen perustaitojen kolmea eri osa-aluetta: liikkumistaitoja (juoksu ja tasahyppy eteenpäin), käsittelytaitoja (hernepussin kiinniotto ja pallon heitto) sekä tasapainotaitoja (yhdeällä jalalla seisominen) (Herttuainen & Lankinen 2009, Liite 2).

Ohjaaja havainnoi jokaisen taidon kohdalla vartalon sekä ylä- ja alaraajojen toimintaa. Arviointi tapahtuu havainnoimalla liikkeen laatua, kuten symmetrisyyttä, myötäliikkeitä, sujuvuutta ja rytmiä. Havainnoija merkitsee lomakkeeseen lapsen suorituksen onnistumista parhaiten kuvaavan vaihtoehdon: "kyllä", "ei" tai "osittain". (Herttuainen & Lankinen 2009, Liite 1 & 2.)

4 HAVAINNOINTI ARVIOINNIN VÄLINEENÄ

KETTERÄKSI -arviointimenetelmä perustuu karkeamotoristen perustaitojen laadun havainnointiin. Havainnoinnista saatavaan tietoon vaikuttavat käytetyn menetelmän lisäksi myös havainnoitsija, havainnointiympäristö sekä havainnoitava. Jotta havainnointi olisi laadukasta, on havainnoitsijan tiedostettava havainnointitilanteeseen vaikuttavat seikat. KETTERÄKSI päiväkotiin -projektiin liittyi päivähoidon henkilöstön perehdyttäminen havainnointiin ja siksi opinnäytetyön tekijöiden tuli perehtyä taitavan havainnoinnin osatekijöihin.

4.1 Mitä havainnointi on?

Havainnointi on tutkimuksen kohteen enemmän tai vähemmän objektiivista tarkkailua, jonka aikana voidaan tehdä muistiinpanoja. Havainnoinnin objektiivisuuden tai subjektiivisuuden määrää tutkimuksen kohde ja tutkimusstrategia. (Metsämuuronen 2003, 190.) Havainnoinnin menetelmät vaihtelevat systemaattisista ja tarkasti jäsenellyistä täysin vapaaseen ja luonnolliseen toimintaan mukautuvaan havainnointiin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 209).

Systemaattinen havainnointi on kasvatustieteellisissä tutkimuksissa käytetyin muoto. Olennaista systemaattisessa havainnoinnissa on luokitteluskeemojen laatiminen ja niiden asiantunteva käyttö. Haasteena on myös sellaisten luokitussysteemien kehittäminen, jotka ovat tarpeeksi hienojakoisia mutta kuitenkin toisensa pois sulkevia. Havainnot tulee tallentaa systemaattisesti ja tarkasti. Yleisiä ovat ”tsekkauslistat”, joissa luetellaan havainnoitavat toiminnot ja havainnoijan tehtävänä on merkitä esiintyykö listassa nimetty piirre. Listoihin kuuluvat myös yleensä erilaiset arviointiskaalat, joiden avulla saadaan havaittavista piirteistä laadullisia kuvauksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 210–211.)

Havainnointi on yksi toimintaterapian työväline osana arviointia. Tavoitteet määrittävät, mitä halutaan havainnoida ja miten havainnoidaan. Havainnoinnin tarkoituksena voi olla selvittää asiakkaan motivaatiota, terapian vaikuttavuutta, haitallisia vai-

kutuksia tai toiminnan vaativuutta. Terapeutti voi tilanteesta riippuen joko osallistua havainnointitilanteeseen ja kirjata samalla, tai seurata tilannetta sivusta. Terapeutin osallistumisen määrittää se, että vaikuttaako osallistuminen tai osallistumattomuus havainnoitavan ilmiön toteutumiseen tai asiakkaan suoriutumiseen. (Corcoran 2001, 61.)

Lasten kanssa työskenteleville toimintaterapeuteille havainnointi on tärkeä taito. Taitava havainnoitsija osaa kiinnittää huomionsa oleelliseen asiaan ja kirjata lapsen käyttäytymisen objektiivisesti. Standardoidut arviointimenetelmät ovat erittäin arvostettuja, koska ne antavat tärkeää ja luotettavaa tietoa lapsen taidoista sekä suoriutumisesta. Taitavalla havainnoinnilla saadaan kuitenkin erilaista hyödyllistä tietoa lapsen toiminnasta. (Steward 2005, 234.)

4.2 Taitava havainnointi

Havainnointia voidaan käyttää monipuolisesti lapsen tilanteen selvittämiseen tai edistymisen seurantaan. Suunnitelmallisesti toteutettuna havainnointi on hyödyllinen työväline ja sen käytännöt on hyvä opetella, jotta havainnoimalla saatu tieto erotetaan tuntumasta, tunteesta ja luulosta. (Heinämäki 2000, 40.)

Jotta havainnointia voidaan käyttää pätevänä menetelmänä osana arviointia, sen tulee olla validia ja luotettavaa. Kirjallisuudessa tällaista havainnointia kutsutaan päteväksi tai taitavaksi havainnoinniksi lähteestä riippuen, Perusperiaate pysyy termistöstä riippumatta samana: validiuden ja luotettavuuden määreet on täytyttävä, jotta havainnoinnista saataisiin paras hyöty. Pellegrini (1996) korostaa hyvän kuvailun olevan merkittävä osa luotettavaa havainnointia. Luotettava eli reliabeli havainnointi tarkoittaa sitä, että eri ihmiset havainnoivat samasta tilanteesta samoja asioita. Havainnot tulee kuvata niin selkeästi ja systemaattisesti, että eri havainnoitsijoiden saamat tulokset ovat yhteneviä. Pätevällä eli validilla havainnoinnilla tarkoitetaan sitä, että havainnointi arvioi sitä, mitä sen on tarkoituskin arvioida. Havaintojen kuvaukset ovat totuudenmukaista vain silloin, kun ollaan yhtä mieltä siitä mitä oikeastaan havainnoidaan. (Pellegrini 1996, 3.)

Stewardin (2005) tekstissä esitellään Dunnin (2000) määritelmä taitavasta havainnoinnista. Dunnin mukaan taitavassa havainnoinnissa oleellisinta on: 1) ettei havainnoitavaa toimintaa keskeytetä tai häiritä; 2) havainnoimistilanteessa huomioidaan ympäristön ominaisuudet ja edistävätkö tai estävätkö ne lapsen suoriutumista sekä että 3) lapsen suoriutuminen kirjataan neutraalein ja havainnollistavin termein. (Steward 2005, 234–235.)

4.3 Havainnointiin vaikuttavia tekijöitä

Varsinaisessa havainnointitilanteessa havainnointiympäristö sekä havainnoitsija itse vaikuttavat havainnoinnista saatavaan tietoon. Seuraavassa tarkastellaan näitä tekijöitä.

4.3.1 Ympäristö

Havainnointiympäristö vaihtelee riippuen siitä, mitä havainnoidaan ja mitä halutaan saada selville. Havainnointia voidaan tehdä esimerkiksi laboratorio-olosuhteissa tai lapselle luonnollisessa ympäristössä kuten koulussa. (Pellegrini 1996, 30–31) Havainnointiympäristön lisäksi ohjauksen määrä vaikuttaa havainnoinnista saatavaan tietoon. Havainnoimistilanne voi olla hyvin vapaamuotoinen tai ohjattu. (Heinämäki 2000, 40–41.)

Laasosen (2005) mukaan ympäristön vaikutus tulee ottaa huomioon jo arviointitilannetta järjesteltäessä. Sekä Edwards (1998) että Laasonen (2005) mainitsevat, että tilan tulee motivoida lasta tekemään tehtäviä. Arviointitilanteen tulee olla rauhallinen ja vähävirikkeinen. Jos ikkunoista näkyy lapselle mielenkiintoisia asioita tai ympäristössä on tekijöitä, jotka vievät lapsen huomion, voidaan lapsi asettaa tekemään tehtävät selin näihin häiriötekijöihin. Tuttu ympäristö ja tutustuminen välineisiin tilanteen alussa vähentävät lapsen jännitystä. Alkujärjestelyt on kuitenkin hyvä tehdä ennen lapsen tuloa tilaan, koska ne voivat häiritä keskittymistä. (Laasonen 2005, 210–211; Edwards 1998, 11.)

KETTERÄKSI - arviointimenetelmän havainnointi on tarkoitus suorittaa lapsen luonnollisessa ja tutussa ympäristössä päiväkodissa. Päiväkodissa arviointitilanteen ympäristönä voi toimia esimerkiksi liikuntasali tai muu riittävän iso tila. Motorisia taitoja arvioidessa iso tila on turvallisempi ja mahdollistaa paremmin myös juoksutehtävien suorittamisen.

4.3.2 Havainnoitsija

Käytännössä havainnoitsijan tehtävänä havainnoimistilanteessa on asettua seuraamaan lapsen luonnollista toimintaa tai pyytää lasta tekemään tehtävä, seurata lapsen suoriutumista ja kirjata näkemänsä arviointilomakkeeseen. (Heinämäki 2000, 40–41.) Kuitenkin havainnoitsijan kokemus arvioijana ja havainnoitsijan oleminen arviointitilanteessa vaikuttavat osaltaan myös havainnointitilanteeseen ja havainnoitavan käyttäytymiseen. (Laasonen 2005, 210.)

Jos havainnoitsija ei tee arviointeja kuin muutaman kerran vuodessa, hänellä ei välttämättä ole riittävän tarkkaa tuntumaa havainnointiin ja laadulliseen arviointiin. Havainnointia voi harjoitella jokapäiväisiä toimia seuraamalla esimerkiksi kiinnittämällä huomiota siihen, miten laadulliset kriteerit esiintyvät arkisissa tehtävissä tai liikunta- ja leikkitilanteissa. Myös perehtymisellä on väliä; mitä paremmin havainnoitsija hallitsee käyttämänsä menetelmät, sen enemmän hänellä on aikaa keskittyä vuorovaikutukseen ja havainnointiin arviointitilanteessa. Tämä parantaa tulosten luotettavuutta. Myös lapsi kokee tilanteen tällöin turvallisemmaksi ja leikinomaisemmaksi. (Laasonen 2005, 217.)

Havainnoitsijan paikka ja asento tilassa on myös merkityksellinen havainnoinnin kannalta. Tärkeää on mahdollistaa hyvä katsekontakti lapseen. Katsekontakti auttaa varmistamaan, että lapsi on ymmärtänyt tehtävän ohjeet. (Edwards 1998, 11.) Suorittaessa KETTERÄKSI -arviointimenetelmää lapselle annetaan yksinkertaiset, lyhyet ja helposti ymmärrettävät ohjeet. Kerrottavat ohjeet lukevat sanasta sanaan havainnointilomakkeessa. Suullisen ohjeen yhteydessä annetaan myös visuaalinen malli itse tehtävästä. Ohjeen antamisen jälkeen varmistetaan, että lapsi on ymmärtänyt ohjeen ja tietää, mitä tehtävässä tulee tehdä. Herttuainen ja Lankinen (2009) pohtivat myös

arvioijan sijoittumista suhteessa havainnoitavaan lapseen. Esimerkiksi juoksussa yläraajojen liikkumista on asianmukaisempaa tarkastella lapsen etusuunnista, mutta puolestaan vartalon kallistumista havainnoitaessa ohjaajan tulisi sijoittua lapsen sivulle. Saadakse kokonaisvaltaisen kuvan lapsen liikkumisesta, arvioijan on liikuttava lapsen toiminnan mukana. (Herttuainen & Lankinen 2009, 31.)

Havainnoitsijan tulee tunnistaa omat ennakko-oletuksensa, sillä ne saattavat vaikuttaa siihen, miten havainnoitsija selittää nähdyn. Luotettavassa havainnoinnissa kirjaakaan vain se mitä oikeasti nähdään; ei tehdä oletuksia. Havainnoitsija ei myöskään saisi antaa lapselle liikesuoritukseen liittyviä vihjeitä. (Pellegrini 1996, 34–35.) Kaikissa tilanteissa kuitenkin tarvitse olla ilmeetön, sillä se voi myös lisätä lapsen jännitystä tekemällä tilanteesta epäluonnollisen. Esimerkiksi KETTERÄKSI -arviointimenetelmässä tarkoituksena on saada lapsi suorittamaan tietyt tehtävät ja tilanne on tällöin ohjattu. Koska lapsen halutaan suorittavan tehtävät, on lapsen motivointi tärkeää, kuitenkin tuloksen luotettavuudesta tinkimättä. Lapsen suorittaessa tehtävää nyökkäys tai sana "hyvä" voi motivoida lasta suorittamaan tehtävän loppuun saakka, eikä kommentti vaikuta varsinaiseen arvioitavaan motoriseen suoriutumiseen. Kuitenkin suorituksen onnistumisen kommentointia "oikein"/"väärin" on syytä välttää, sillä se voi vaikuttaa suoritukseen. Arvioijan tulee pohtia käyttämiään sanoja ja elekieltään sen kautta, voivatko ne vaikuttaa lapsen tulokseen ja sitä kautta arvioinnin tuloksen luotettavuuteen.

4.3.2 Videoiminen havainnoinnin apuna

Havainnoijalla on arviointitilanteessa paljon yksityiskohtia tarkkailtavana. Suositeltavaa onkin, että tilanne kuvataan, koska silloin suorituksen voi tarkistaa jälkepäin videolta. Videosta on helpompi tarkastella eri yksityiskohtia, koska saman tilanteen voi katsoa monta kertaa. (Heinämäki 2000, 41.) Myös Herttuainen ja Lankinen (2009) suosittelevat arviointitilanteen videokuvaamista KETTERÄKSI -arviointimenetelmää käyttäessä. He perustelevat sen sillä, että havainnoitavia kohtia on monta ja laadullisten ominaisuuksien mieleen palauttaminen jälkepäin on usein vaikeaa. Lasta voi pyytää toistamaan liikkeen, mutta hän ei todennäköisesti jaksa tehdä liikettä kovin monta kertaa peräkkäin. Toisaalta Herttuainen ja Lankinen huomauttavat myös, että

videointi voi häiritä joidenkin lasten suoriutumista (Herttuainen & Lankinen 2009, 30.) Kamera voi vaikuttaa lapsen keskittymiskykyyn tai lapsi saattaa jännittää videointia, jolloin suoritus muuttuu. (Laasonen 2005, 210.)

OSIO II

5 KETTERÄKSI PÄIVÄKOTIIN -PROJEKTI

5.1 Kehittämiprojektin tarkoitus

Toisen osion tarkoituksena on vastata opinnäytetyön tutkimuskysymykseen: "Kokeeko päiväkotihenkilökunta KETTERÄKSI -arviointimenetelmän toimivaksi ja hyödylliseksi?". Toimivuudella tarkoitetaan tekijöitä, jotka vaikuttavat menetelmän käytettävyyteen. Hyödyllisyydellä tarkoitetaan sitä, että antaako arviointimenetelmä jotain sellaista tietoa, jota ei muuten saisi tai tiedon saa menetelmällä helpommin.

Jotta saadaan vastauksia tähän tutkimuskysymykseen, vietiin menetelmä päiväkotiin ja kerättiin käyttäjäkokemuksia päiväkodin henkilökunnalta. Näin syntyi KETTERÄKSI päiväkotiin -projekti. Projektin pääsisältönä oli kokeilun järjestäminen päiväkodeissa, jonka jälkeen menetelmää kokeilleilta päiväkodin henkilökunnalta kerättiin palautetta menetelmästä ja sen käytöstä. Palaute analysoitiin ja kirjattiin opinnäytetyön tulokselliseen osioon.

Opinnäytetyössä oli alun perin tutkimuskysymys, johon vastaamalla pyrittiin selvittämään, mitkä tekijät tukevat arviointimenetelmän käyttöönottoa. Nämä tekijät otettiin huomioon projektin tavoitteita asetettaessa sekä erityisesti perehdytystä suunniteltaessa. Käyttöönoton näkökulma jätettiin kuitenkin pois, koska koettiin, että oleellisempaa tässä vaiheessa on selvittää koetaanko menetelmä tarpeelliseksi työvälineeksi päiväkotiin ennen kuin sen käyttöönottoa kannattaa lähteä tukemaan.

5.2 KETTERÄKSI päiväkotiiin -projekti osana suurempaa tutkimusta

Liiku, opi, osallistu on vuonna 2007 alkanut tutkimus- ja kehittämisprojekti. Projekti on Suomen CP-liiton toteuttama ja se on osa Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) rahoittamaa oppimisvaikeusohjelmaa. Projekti toteutetaan Keski-Suomen keskussairaalan ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirin alueella. Projektin tarkoituksena on selvittää motoristen toimintarajoitusten yhteyttä oppimiseen ja osallistumiseen. Projektin yhtenä alatavoitteena on hyvien toimintakäytänteiden kehittäminen oppimisen tukemiseen liittyen. (Liiku, opi, osallistu 2009.) Opinnäytetyö liittyy juuri tähän alatavoitteeseen ja pyrkii selvittämään karkeamotoristen perustaitojen havainnointiin kehitetyn KETTERÄKSI -arviointimenetelmän (Herttuainen & Lankinen 2009) toimivuutta ja hyödyllisyyttä päiväkodissa. Lisäksi tämän opinnäytetyön tavoitteena on käyttäjäkokemuksien kautta tuoda esille KETTERÄKSI -arviointimenetelmään liittyviä kehitysehdotuksia. Liiku, opi, osallistu -projektin projektipäällikkö Helena Viholainen on toiminut opinnäytetyön ohjaajana projektin osalta. Herttuaisen ja Lankisen (2009) kehittämä KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on myös tehty opinnäytetyönä Liiku, opi, osallistu projektiin.

5.3. KETTERÄKSI päiväkotiiin -projektin eteneminen

Kehittämisprojektin kulku jaetaan erilaisiin vaiheisiin. Projekti alkaa sen ideoinnilla ja esisuunnittelulla, jolloin arvioidaan ja täsmennetään saatua kehittämisideaa. Kun on huolellisesti arvioitu ja päädytty siihen, että projekti on mahdollista toteuttaa, laaditaan kehittämisprojektin aikataulu- ja resurssisuunnitelma. Varsinaisessa suunnitteluvaiheessa myös syvennetään ja tarkennetaan alan teoreettista tietoa kirjallisuuteen perehtymällä. Kun projektin keskeisimmät käsitteet ja konkreettiset tavoitteet on määritelty, projekti käynnistetään yhteistyötahojen kanssa ja sovitaan projektiin liittyvistä käytännön järjestelyistä. Kehittämisprojektin toteutusvaihe on varsinainen työskentelyvaihe, jolloin suunnitelmat laitetaan käytäntöön ja haetaan tutkimusongelmiin vastauksia eli luodaan projektin tuloksia. Projektin päättämisen vaiheessa saatetaan kehittämistyöhön liittyvä dokumentointi päätökseen ja arvioidaan saatuja tuloksia. Arviointivaiheessa käytetään joko sisäistä tai ulkoista arviointia tai molempia yh-

dessä, ja tarkastelun kohteena on kehittämistyön kulku sekä tulokset. Projektina toteutettavan tutkivan kehittämisen tavoitteena on, että tuloksia otetaan työn päättämisen jälkeen käyttöön yhteistyöorganisaatioissa. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 60–132) KETTERÄKSI päiväkotiin -projekti liittyy CP-liitto Ry:n Liiku, opi, osallistu -projektin käytännöllisempään tavoitteeseen eli toimintakäytänteiden kehittämiseen. Seuraavassa taulukossa kuvataan projektin etenemistä.

TAULUKKO 1. Projektisykli KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin kulusta. (Heikkilä ym. 2008.)

Projektin vaiheet	KETTERÄKSI päiväkotiin -projekti
1. Ideointi ja esisuunnitteluvaihe	1. Idea ja pyyntö Viholaiselta (kevät 2008) - laadullisen havainnointilomakkeen tarve - idean kypsyttely ja esittely ohjaavalle opettajalle, aiheen esittely aihe-seminaarissa 2.10.2008, aihe hyväksytty 6.10.2008 - Ft-opiskelijat mukaan, työnjako: - ft: arviointimenetelmän valmistaminen - tt: arviointimenetelmän kokeilu päiväkodeissa ja käyttäjäkokeusten kerääminen
2. Suunnitteluvaihe: kirjallisuuskatsaus ja teoria	2. Aikataulun suunnittelu (kirjallisuuskatsaus ja teoriaosa valmis kesäkuussa 2009, kokeilu toteutuu syyskuussa 2009, opinnäytetyö valmis lokakuussa 2009) - opinnäytetyön teoria ja keskeiset käsitteet määriteltä - projektin konkreettiset tavoitteet määriteltä
3. Käynnistysvaihe	3. Yhteydenotto JKL:n alueella toimivaan Keltoon sekä päiväkoteihin - yhteistyösopimukset (toukokuu 2009) - muut lupa-asiat ja käytännönjärjestelyistä sopiminen kesäkuussa 2009
4. Toteutusvaihe	4.- Projektin käytännön toteutuksen valmistelu - perehdytyksen suunnittelu, videon valmistaminen - kokeilun ja palautteen suunnittelu, palautekyselylomakkeiden valmistaminen - Päiväkotihenkilökunnan perehdytys ja arviointimenetelmän kokeilu (syyskuu 2009) - Palautteen kerääminen: kyselylomakkeen täyttäminen sekä teemahaastattelu - Palautteen analysointi
5. Päättämisvaihe: tulosten esittäminen	5. Palautteen analysoinnin johtopäätökset ja niiden pohjalta kehittämis ehdotukset
6. Arviointi	6. Opinnäytetyön esittäminen 19.10.2009 ja muokkaaminen (lokakuu 2009)
7. Käyttöönotto- ja seurantavaihe	7. Kehittämis ehdotusten esittäminen Liiku, opi, osallistu -projektille - valmiin opinnäytetyön toimittaminen yhteistyö päiväkodeille

5.4 Yhteistyöpäiväkotien hankkiminen

Jyväskylän seudun päiväkodeissa on toteutettu monia erilaisia projekteja. Projektiin osallistuminen yleensä palkitsee uusilla toimintatavoilla tai työkaluilla, mutta vaatii myös aina henkilökunnan voimavaroja sekä järjestelyjä työaikaan ja muihin käytännön työhön liittyviin asioihin. KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin alkaessa otettiin yhteyttä Jyväskylän alueella toimivaan kiertävään erityislastentarhaopettajaan (Kelto) ja häneltä tiedusteltiin päiväkotien tilannetta hänen toiminta-alueellaan. Näin kartoitettiin, mitkä päiväkodit voisivat hyötyä tällaisesta kehitysmahdollisuudesta eniten.

Kelto toimii varhaiskasvatuksessa erityisen tuen tarpeen asiantuntijana hänelle nimeyillä toiminta-alueella osana alueen muuta päivähoitotoimintaa. Kelton tehtävä on lapsen ja ryhmän erityistarpeiden arviointi ja tukitoimien suunnittelu. Kelto toimii yhteistyössä toimialueensa päiväkotihenkilökunnan, lasten vanhempien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. (Erityispäivähoito 2009.) Kelto vastaa kokonaisuudessaan päivähoitoalueensa konsultoinnista ja koordinoinnista, näin edistäen erityisvarhaiskasvatuksen kokonaisvaltaista suunnittelua (Erityisvarhaiskasvatuksen linjaukset päivähoidossa ja esiopetuksessa 2007, 6).

Keltolta saadun informaation perusteella huhti- ja toukokuussa 2009 otettiin yhteyttä kahteen päiväkotiin Jyväskylän seudulla. Päiväkoteja lähestyttiin sähköpostitse ja puhelimitse. Päiväkodit kiinnostuivat KETTERÄKSI päiväkotiin -projektista ja lähtivät mukaan syksyllä 2009 toteutuvaan projektiin. Yhteistyöpäiväkodeissa vierailtiin touko- ja kesäkuun aikana ja keskusteltiin KETTERÄKSI -arviointimenetelmän kokeilusta. Yhteistyösopimukset allekirjoitettiin päiväkotien kanssa ja sovittiin syksyllä kokeilun toteutukseen liittyvistä käytännön asioista. Myös Jyväskylän kaupungilta anottiin tutkimusluvat projektin toteuttamista varten.

6 KETTERÄKSI PÄIVÄKOTIIN -PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin toteutusvaiheeseen kuului perehdytys, arviointimenetelmän kokeilu ja palautteen kerääminen sekä tulosten analysointi. Toivottavaa myös on, että arviointimenetelmä jää projektiin osallistuvien päiväkotien käyttöön KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin päättyttyä.

6.1 Päiväkotitoiminta ja kuntouttavat tukitoimet

Päivähoidon henkilöstö kohtaa päivittäin lasten erityistuen tarpeen. Päivähoidossa käytetään pedagogisia tukitoimia, joiden ideana on mukauttaa kasvatustoimintaa ja käyttää suunnitelmallisesti kuntouttavia elementtejä, jotta lapsen kehitystä tuettaisiin parhaalla mahdollisella tavalla. Suunnitelmat lapsen tukemisen tavoista päivittäisissä toiminnoissa tehdään yhdessä vanhempien kanssa käyttäen Varhaiskasvatuksen suunnitelmaa eli Vasua. Päivähoidon pedagogisten tukitoimien lisäksi käytetään tarvittaessa muita tukitoimia kuten toiminta-, puhe- ja fysioterapiaa, jotka toteutetaan yleensä terveydenhuollon järjestäminä palveluina. (Funk 2005, 34.) Päivähoidon arkeen sisältyvät kuntouttavat tukitoimet toteutetaan päivittäistä kasvatustoimintaa mukauttamalla. Jyväskylän päivähoidossa käytetyt arjen kuntouttavat elementit ovat struktuuri, ryhmätoiminta, lapsen oman toiminnan ohjauksen tukeminen ja kehityksen eri osa-alueiden tukeminen. (Erityisvarhaiskasvatuksen linjaukset päivähoidossa ja esiopetuksessa 2007, 5.)

Kun päiväkodissa huomataan lapsen erityisen tuen tarve, toimintaterapian avulla voidaan arvioida lapsen valmiuksia ja taitoja tarkemmin. Arvioinnin jälkeen voidaan tarvittaessa tehdä lapselle yksilöllinen terapiasuunnitelma. Toimintaterapiassa voidaan harjoitella esimerkiksi liikunnallisia valmiuksia, keskittymiskykyä, vuorovaikutusta sekä leikin suunnittelua ja toteutusta. Terapiatilanteet luodaan lapsen kehittymistarpeita vastaaviksi ja terapian tavoitteet muodostetaan yhdessä vanhempien kanssa. Vastavuoroinen konsultointi ja tiedon jakaminen päiväkodin kanssa on tärkeää. Päiväkodilla on tietoa lapsen arjesta ja toisaalta toimintaterapiassa voi tulla esille asioita, joista on tärkeä keskustella lapsen kanssa työskentelevien henkilöiden kans-

sa. Päiväkodilla ja kuntoutuksen erityistyöntekijöillä on yhteinen pyrkimys lapsen tukemiseen.

Päiväkotien kuntoutussuunnitelmien laadinnassa ja toteuttamisessa hyödynnetään varhaisen arvioinnin ja suunnittelun menetelmää eli VARSUa, joka tukee myös varhaiskasvatuksen käytännön työtä materiaalillaan. Lisäksi käytössä on erilaisia lapsen kehityksen ja taitojen arviointimenetelmiä, kuten esimerkiksi Karvosen (2000) Hyp-pää pois -motoriikan arviointi ja harjoitusohjelma sekä kontrolloitu piirrostarkkailu. (Funk 2005, 32, 34). Herttuaisen ja Lankisen (2009) kehittämä KETTERÄKSI -arviointimenetelmä eroaa muista menetelmistä laadullisuudellaan sekä sillä, että se on suunnattu nimenomaan lapsille, joilla on jo havaittu lieviä motorisia ongelmia. Useissa menetelmissä liikkeen arviointi perustuu enemminkin määrällisiin seikkoihin kuin laadulliseen tarkkailuun. KETTERÄKSI -arviointimenetelmässä ei lasketa pisteitä, vaan jokainen kohta itsessään kertoo, mikä liikkeessä voi olla pulmana. Menetelmän on tarkoitus olla helppokäyttöinen ja konkreettinen työväline havainnoinnin tueksi. Menetelmän tarkoituksena ei myöskään ole seuloa kaikkia lapsia, vaan käyttää sitä sellaisten lasten kanssa, joilla on jo havaittu aiemmin motoriikan pulmia. (Herttuainen & Lankinen 2009, 33–34.) Esimerkiksi Karvonen (2000) lähtee kaikkien lasten arvioinnista ja keskittyy normaaliin kehitykseen.

6.2 Henkilökunnan perehdyttäminen ja arviointilomakkeen kokeilu päiväkodeissa

Perehdyttäminen tapahtui päiväkodeissa ja kesti noin puoli tuntia. Aika ja paikka oli sovittu yhdessä henkilökunnan yhdyshenkilön kanssa ja se tapahtui työajalla. Perehdytyksessä tutustuttiin arviointimenetelmässä havainnoitaviin taitoihin ja harjoiteltiin arviointilomakkeen täyttöä. Perehdytystä varten valmistettiin video KETTERÄKSI -arviointimenetelmän suorittamisesta. Muita perehdytyksessä käytettyjä materiaaleja olivat arviointimenetelmän havainnointilomakkeet sekä kuvat taitojen kehittyneistä malleista, joita käytettiin selkeyttämään liikkeiden oikeita suorituksia.

Perehdytykseen osallistuvien määrä ei ollut etukäteen täysin varma, eikä se, millaisen kokemus- ja ammattitaustan osallistujat omaisivat. Perehdytyksiin oli tarkoitus osallistua 2-3 henkilökunnan edustajaa kummastakin päiväkodista, mutta molemmis-

sa päiväkodeissa oli tullut yllättäviä esteitä, joten loppujen lopuksi perehdytykseen osallistui vain yksi henkilö kummastakin päiväkodista. He kuitenkin lupasivat välittää tietoa eteenpäin muulle henkilökunnalle, jolle tiedotettiin, että menetelmän kokeiluun voi osallistua, vaikkei ollutkaan perehdytyksessä paikalla. Herttuaisen ja Lankisen (2009, 37) mukaan ulkopuolisten järjestämä perehdytys menetelmän käyttöön ei ole välttämätön, koska menetelmä on suunniteltu niin helppokäyttöiseksi, että itsenäinen tutustuminen menetelmään riittää ennen sen käyttämistä. Varsinkin silloin, kun kyseessä on kokenut päiväkodin henkilökunta, joka tuntee jo ennestään lasten motorisen kehittymisen vaiheet ja motorisen kehittymisen mahdolliset ongelmat.

Perehdytykset suunniteltiin niin, että kehityksellisistä koordinaatiohäiriöistä valmistaututtiin kertomaan mahdollisimman konkreettisesti ja menetelmää sekä arvioitavia liikkeitä oli mahdollista kokeilla myös itse, jos perehdytettävät toivoisivat näin. Perehdytysten edetessä osallistujilta kysyttiin, haluavatko he tietoa kehityksellisistä koordinaatiohäiriöistä ja haluavatko kokeilla menetelmää videon avulla. Perehdytykseen osallistuneet henkilöt olivat olleet alalla pitkään, ja olivat ammattilaisia lasten arvioinnissa, joten joitakin alkuperäiseen suunnitelmaan kuuluneita osioita jätettiin perehdytyksissä pois. Esimerkiksi kehitykselliset koordinaatiohäiriöt olivat toiselle perehdytettävälle jo niin tuttua asiaa, että niitä ei käyty läpi ollenkaan. Myös kummassakaan perehdytyksessä itse liikkeiden kokeilua ei nähty tarpeelliseksi, koska molemmat osallistujat olivat arvioineet näitä liikkeitä paljon jo aikaisemmin ja liikkeiden kehittyneet mallit olivat jo tuttuja.

Lisäksi perehdytettäville annettiin Herttuaisen ja Lankisen (2009) opinnäytetyö luettavaksi ja heitä kehoitettiin tutustumaan siihen. Perehdytysten jälkeen sovittiin ajankohta palautekeskustelulle. Perehdytettäville annettiin tarvittava määrä kopioita arviointimenetelmästä, joihin he kirjasivat seuraavien kolmen viikon ajalta havaintojaan valitsemistaan lapsista. Kokeiluun osallistui kolme henkilöä ja he arvioivat yhteensä kuutta lasta.

7 AINEISTONKERUU JA -ANALYSOINTI

7.1 Palautteen kerääminen

Kokeiluajan päättyessä kerättiin päiväkotihenkilökunnan kokemuksia arviointimenetelmän toimivuudesta ja hyödyllisyydestä. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin palautekyselylomaketta ja teemahaastattelua. Päiväkoteihin toimitettiin palautekyselylomakkeet kokeilun toisen viikon lopussa. Lomakkeiden täyttämiseen jätettiin muutama päivä aikaa ja ne haettiin ennen varsinaista teemahaastattelua opinnäyte-työntekijöiden luettavaksi. Lomakkeita palautettiin yhteensä kolme kappaletta. Teemahaastattelu järjestettiin päiväkodeissa ja molemmista päiväkodeista osallistui yksi henkilö haastatteluun. Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastattelut oli tarkoitus toteuttaa ryhmähaastatteluina, mutta vähäisen osallistujamäärän vuoksi haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina.

7.2 Palautekyselylomake

Palautekyselylomakkeen (ks. liite 2) sisältämät kysymykset jaoteltiin seuraavien otsikoiden alle: arviointimenetelmän kokeilu, arviointimenetelmän käyttäminen ja arviointimenetelmän anti. Näiden kysymysten tarkoituksena oli saada tietoa arviointimenetelmän kokeilun toteutumisesta sekä miten toimivaksi ja hyödylliseksi arviointimenetelmä koettiin. Lomakkeessa oli yhteensä 19 kysymystä, joista 7 oli kyllä-ei -kysymystä, 3 monivalintakysymystä, 2 avointa kysymystä sekä 7 Likert -asteikollista kysymystä, joissa asteikko oli yhdestä viiteen. Lisäksi kysymysten perään jätettiin tilaa, johon vastaaja pystyi laittamaan lisäkommentteja. Osaan oli myös laitettu esimerkiksi kysymys "miksi?", jotta se herättelisi pohtimaan perusteluja vastauksille haastattelua varten. Lomake täytettiin itsenäisesti ja nimettömänä.

Palautekyselylomakkeeseen valittiin erilaisia kysymystyyppejä, jotta saataisiin mahdollisimman tietorikkaita vastauksia, mutta säilytettäisiin kuitenkin lomakkeen helpotäyttöisyys. Tämän takia avoimia kysymyksiä oli vähän. Kyllä-ei -kysymykset, mo-

nivalintakysymykset ja Likert -asteikolliset kysymykset tekevät lomakkeesta lyhyen ja helppotäyttöisen, mutta joissakin kysymyksissä kyllä–ei -kysymys ei olisi antanut riittävän kuvaavaa vastausta. Esimerkiksi menetelmän käyttämisen helppoutta ja lomakkeen selkeyttä käsittelevissä kysymyksissä koettiin, että kyllä–ei -vastaus olisi liian karkeajakoinen. Toisissa kyllä–ei -vastaus oli täysin riittävä. Kysymyksiä laadittaessa otettiin huomioon se, että vastauksia voidaan vielä tarkentaa teemahaastattelussa.

5. Videokuvasitko lapsen suoritusta?
 Kyllä Ei

8. Miten helpoksi koit arviointitilanteen toteuttamisen?

Erittäin vaikeaksi				Erittäin helpoksi
1	2	3	4	5

KUVIO 3. Esimerkkejä erilaisista palautekyselylomakkeen kysymyksistä.

Koska lomake on kirjallinen ja henkilöt täyttävät sen omalla ajallaan lomakkeella on mahdollisuus esittää kysymyksiä tavalla, joka on kaikille täysin samanlainen eikä kysyjän äänenpainot tai tauot vaikuta kysymyksen ymmärtämiseen (Valli 2001, 101). Toisaalta kysymysten tulkinnanvaraisuus ja vastausjärjestys voi tällöin myös vaihdella runsaasti, ja vastausmotivaatioon ei voi vaikuttaa yhtä paljon kuin haastattelutilanteessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 36). Kyselylomakkeen sisällön ja täyttöajan suunnittelussa on pyritty ottamaan huomioon nämä tulosten luotettavuuteen vaikuttavat tekijät. Kyseessä oli kontrolloitu kysely, joka Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007) mukaan tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tekijät noutavat täytetyt kyselylomakkeet henkilökohtaisesti etukäteen ilmoitettuna aikana. Näin toimiessa voidaan tarkistaa miten lomakkeet on täytetty ja teemahaastattelun yhteydessä voidaan pa-

lata lomakkeen täyttämiseen ja muihin tutkimukseen liittyviin kysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2007, 192.) Kyselylomakkeen avulla on tarkoitus pohjustaa ja tarkentaa teemahaastattelun teemoja. Toisaalta kyselylomake myös täydentää teemahaastattelusta saatavia vastauksia (Valli 2001, 101).

7.3 Teemahaastattelu

Eskolan ja Vastamäen (2001) mukaan teemahaastattelu on tutkijan aloitteesta tapahtuva keskustelu, jossa tutkija pyrkii saamaan selville haastateltavilta häntä kiinnostavia asioita. Vaikka kysymyksessä on haastattelu, kyseessä on keskustelunomainen vuorovaikutustilanne, jonka kulkua tutkija usein tietoisesti ohjailee. Teemahaastattelussa keskustelun aihepiirit määritellään etukäteen, mutta kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä ei ole päätetty. Haastattelussa käytettävä tukilista käsiteltävistä asioista auttaa tutkijaa varmistamaan, että kaikki etukäteen valitut aihepiirit tullaan käsittelemään. Teemojen järjestys ja käsittelyn laajuus voi kuitenkin vaihdella haastattelusta toiseen. (Eskola & Vastamäki 2001, 24–27.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä joka lähtee siitä oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tämän menetelmän avulla tutkia. Haastattelun avulla saadaan subjektiivista ja kokemusperäistä tietoa tilanteista, joita on jo ennakkoon analysoitu. Haastattelu tuo tutkimusmenetelmänä hyvin tutkittavan äänen kuuluviin. Haastattelussa voidaan myös syventää tietoa monella tapaa. Sekä haastattelija että haastateltava voivat pyytää perusteluja ja esittää lisäkysymyksiä sekä esitettyihin kysymyksiin saatuihin vastauksiin. Haastattelun katsotaan sisältävän myös monia virhelähteitä. Virheitä voi aiheutua niin haastattelijasta (mm. liian rajatut ja johdattelevat kysymykset) kuin haastateltavastakin (mm. taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia). Haastatteluaineiston analysointi, tulkinta ja raportointi ovat myös usein ongelmallisia, koska valmiita malleja ei aina ole tarjolla. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35, 47–48.)

7.3.1 Haastattelun toteutus

Täytettyjä palautekyselylomakkeita palautettiin yhteensä kolme kappaletta. Haastatteluun osallistui kuitenkin vain yksi henkilö kummastakin päiväkodista, joten haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelut kestivät noin puoli tuntia ja ne nauhoitettiin. Työnjako sovittiin niin, että kumpikin opinnäytetyöntekijä oli haastattelusta päävastuussa yhdessä päiväkodissa. Päävastuussa oleva toimi haastattelijana ja johti keskustelua. Toisen roolina oli lähinnä tarkkailla keskustelua ja mahdollisesti esittää lisäkysymyksiä.

Haastattelun tavoitteena oli kysyä kysymykset laajasti ja niin, että haastateltava voisi kertoa mahdollisimman paljon omin sanoin kokemuksistaan kokeilusta. Kysymyksiä tarkennettiin tarpeen mukaan. Haastattelutilanne nauhoitettiin. Nauhurin sulkemisen jälkeen keskustelu jatkui ja saattoi tulla vielä esille asioita, jotka olisi voinut sisältyä haastatteluun. Toisaalta myös toisen haastateltavan kanssa näistä asioista oli jo puhuttu aiemmin, joten samojen asioiden läpikäynti saattoi tuntua toistamiselta. Haastattelun alussa kuitenkin mainittiin, että tässä haastattelussa käydään osittain läpi samoja asioita, mistä on keskusteltu jo aiemmin.

7.3.2 Haastattelun teemat

Teorian ja tutkimustiedon pohjalta määritellään tutkimusongelman kannalta keskeiset peruskäsitteet. Koska näitä käsitteitä pitäisi päästä selvittämään tarkemmin, peruskäsitteiden yksityiskohtaisempi erittely on vielä tarpeen. Haastattelussa käsitteelyyn nostettavat teemat ovat siis tarkempia ja yksityiskohtaisempia kuin tutkimusongelmat, ja varsin pelkistettyjä luetteloita. Haastattelun teema-alueet ovat siis niitä alueita, joihin haastattelukysymykset varsinaisesti kohdistuvat. Kuitenkin myös luovalle ideoinnille on jätettävä tilaa, jotta tilanne pysyy keskustelun omaisena ja voidaan käsitellä haastattelun aikana nousseita ennalta arvaamattomia aiheita. Liian yksityiskohtaiset kysymykset voivat rajata liikaa tutkittavan ilmaisua, jolloin vastauksia saadaan vain tutkijan näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47, 66.)

Teemahaastattelussa käytävät asiat/teemat määräytyivät kolmannen tutkimuskysy-

myksen mukaan. Haastattelussa haluttiin tarkentaa palautekyselylomakkeessa olleita vastauksia. Esimerkiksi lomakkeista kävi ilmi, että käyttäjien mielestä menetelmää oli helppo käyttää. Haastattelussa heiltä kysyttiin mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että menetelmää oli helppo käyttää. Muita tarkennettavia kohtia olivat: mitä tietoa käyttäjät saivat lapsesta menetelmää käytettyään ja mitä he tällä tiedolla tekivät, millaisia järjestelyjä menetelmän suorittaminen vaati ja koettiin nämä järjestelyt hankaliksi, miten tarpeelliseksi menetelmä koettiin ja mitkä tekijät vaikuttivat menetelmän tarpeellisuuteen. Näiden teemojen tarkentumista käydään läpi seuraavassa kappaleessa.

7.4 Aineiston analysointi

Tutkimusaineisto analysoitiin *teoriaohjaavalla analyysillä*. Siinä teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Aineiston analyysivaihe tapahtuu aluksi aineistolähtöisesti, mutta analyysin loppuvaiheessa aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa analyysiä. Tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit, joita tutkija yhdistelee toisiinsa. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 96–97.)

Haastattelusta ja palautekyselylomakkeista saatu tutkimusaineisto purettiin ensin erillisinä, mutta analysointivaiheessa aineistot kuitenkin koottiin yhteisten teemojen alle ja niitä käsiteltiin yhtenä aineistona. Kyselylomakkeita palautui yhteensä kolme kappaletta ja siitä saadut vastaukset koottiin omaan taulukkoon (Ks. Taulukot 2 ja 3). Arviointimenetelmän avulla arvioitiin yhteensä kuutta 5-vuotiasta lasta.

TAULUKKO 2. Palautekyselylomakkeiden vastaukset arviointimenetelmän toimivuuteen liittyen.

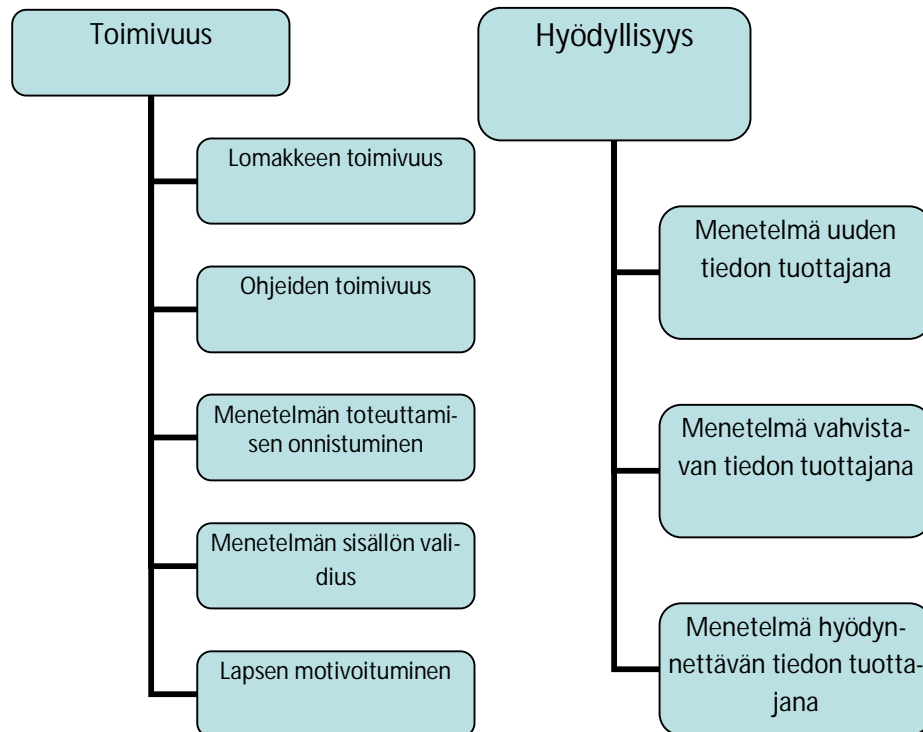
Palautekyselylomakkeen kysymykset	Vastaukset, N=3 (vastauksen määrä on kirjattu vastaustavotteiden perään)	Vastaajien kirjoittamat lisäkommentit
<u>ARVIOINTIMENETELMÄN KÄYTTÄMINEN</u>		
Vaatiko arviointimenetelmän käyttäminen ylimääräisiä järjestelyjä työrutiineihin?	Kyllä: 2 Ei: 1	- Lapsi erotettava tehtävään jonkun muun tehtävän aikana - Joutui irrottamaan muusta porukasta
Löytyivätkö kaikki arviointimenetelmässä tarvittavat välineet päiväkodilta?	Kyllä: 3 Ei: 0	
Miten helpoksi koit arviointitilanteen toteuttaminen?	Erittäin vaikeaa 1 2 3 4 Erittäin helppoa 5: 3	- Toteuttaminen helppoa, videoita olisi pitänyt; tilanne oli lapsen kanssa nopeasti ohi
Onko arviointimenetelmän ohjeistus mielestäsi selkeä?	Ei lainkaan 1 2 3 4: 2 Erittäin selkeä 5: 1	- Selkeä, mutta erikoinen mm. palloilun osalta
Onko arviointimenetelmän havainnointilomake mielestäsi selkeä?	Ei lainkaan 1 2 3 4: 2 Erittäin selkeä 5: 1	
Miten helppoa havainnointilomakkeen täyttäminen oli?	Erittäin vaikeaa 1 2 3 4: 2 Erittäin helppoa 5: 1	
Kuinka helpoksi koit arviointimenetelmän käyttämisen kokonaisuudessaan?	Erittäin vaikeaa 1 2 3 4: 1 Erittäin helppoa 5:2	
Osallistuitko perehdytykseen? - Jos et, niin olisitko kaivannut erillistä perehdytystä arviointimenetelmän käyttöön?	Kyllä: 2 Ei: 1 Kyllä: 0 Ei: 1	

TAULUKKO 3. Palautekyselylomakkeiden vastaukset arviointimenetelmän hyödyllisyyteen liittyen.

Palautekyselylomakkeen kysymykset	Vastaukset, N=3 (vastauksen määrä on kirjattuna vastausvaihtoehdon perään)	Vastaajien kirjoittamat lisäkommentit
<u>ARVIOINTIMENETELMÄN ANTI</u>		
Helpottaako arviointimenetelmä lapsen karkeamotorisen suorituksen havainnoimista?	Ei lainkaan 1 2 3: 3 4 Hyvin paljon 5	
Käytättekö päiväkodissa muita arviointimenetelmiä, joissa arvioidaan karkeamotorisia perustaitoja?	Kyllä: 3 Ei: 0	- Karvonen: Hyppää pois! - Eskarin arki - Portaati - Pep-R
Tarjoaako KETTERÄKSI- arviointimenetelmä jotain uutta karkeamotoristen taitojen havainnointiin?	Ei lainkaan 1: 2 2: 1 3 4 Hyvin paljon 5	
Koetko arviointimenetelmän tarpeelliseksi työvälineeksi päivähoitoon tukemaan 5-6-vuotiaiden lasten arviointia?	Kyllä: 2 Ei: 1	- Joku menetelmä on oltava, mutta onko se tämä? - On pilkottu hienosti osiin - Käytössä jo muita hyväksi havaittuja menetelmiä
Tuletko käyttämään KETTERÄKSI - arviointimenetelmää jatkossa?	Kyllä: 0 Ehkä: 2 En: 1	

Teemahaastatteluihin osallistui kaksi henkilöä ja haastattelut nauhoitettiin. Haastattelussa kerätty aineisto litteroitiin sanatarkasti, eikä purkuvaiheessa tehty valintoja siitä, mitä aineistoon sisällytetään. Tämän jälkeen koko aineistoa luettiin ja eriteltiin aineistosta nousevia analyysiyksiköitä. Nämä yksiköt teemoiteltiin ensin pääteemojen alle ja siitä edelleen alateemoihin. Alateemat ovat osittain ennalta määritettyjä ja osittain aineistosta nousevia. Pääteemoja ovat arviointimenetelmän toimivuus ja menetelmästä saatavan tiedon hyödyllisyys ja ne vastaavat suoraan kolmanteen tutkimuskysymykseen. Toimivuuden alateemoiksi muodostuivat lomakkeen toimivuus, ohjeiden toimivuus, menetelmän toteuttamisen onnistuminen, menetelmän sisällön validius sekä lapsen motivoituminen. Hyödyllisyyden alateemoiksi muodostuivat menetelmä uuden tiedon tuottajana, menetelmä vahvistavan tiedon tuottajana sekä

menetelmä hyödynnettävän tiedon tuottajana. Kuviossa 4 kuvataan teemojen rakentuminen analyysivaiheessa.

KUVIO 4. Aineiston analysoinnin teemoittelussa muodostuneet alateemat.

8 TULOKSET

Päiväkotien antamat vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia. Palautekyselylomakkeesta kävi ilmi, että menetelmän käyttäminen koettiin kokonaisuudessaan hyvin helpoksi. Taulukosta 3 on nähtävissä, että kaksi kolmesta koki menetelmän tarpeelliseksi työvälineeksi päivähoitoon tukemaan 5–6-vuotiaiden lasten arvioimista. Taulukosta 3 näkyy myös, että aikomus käyttää KETTERÄKSI -arviointimenetelmää jatkossa jäi kuitenkin osittain epävarmaksi molemmissa päiväkodeissa. Haastattelussa kävi ilmi, että siitä saatua tietoa pidettiin hyvänä ja olennaisena, mutta arviointimenetelmän ei koettu olevan riittävän kattava sellaisenaan. Toisaalta pidettiin hyvänä asiana

sitä, että arviointimenetelmää oli helppo ja nopea käyttää, koska tällaista menetelmää on matalampi kynnys käyttää kiireisessä arjessa.

8.1 Yhteenvedo KETTERÄKSI -arviointimenetelmän kokeilusta

KETTERÄKSI -arviointimenetelmää kokeiltiin yhteensä kuudella 5-vuotiaalla lapsella. Kahdella kuudesta arvioituista lapsesta oli jokin diagnoosi. Arviointimenetelmää ei kokeiltu lainkaan 6-vuotiailla, koska ryhmässä, jossa 6-vuotiaita oli, tätä ei koettu heidän kohdallaan tarpeelliseksi. Kaikille lapsille tehtiin koko arviointimenetelmä ja toteutukseen kului kunkin kohdalla n. 15 minuuttia. Arviointimenetelmää käytettiin joko yksin tai työparin kanssa, tilanteita ei videokuvattu ja suoritukset kirjattiin havainnointilomakkeeseen välittömästi havainnoimisen yhteydessä. Havainnointitilanteista oli tehty päiväkodeissa leikinomaisia esimerkiksi musiikin ja mielikuvien avulla.

Menetelmän kokeiluun osallistuneet olivat joko lastentarhan- tai erityislastentarhaopettajia ja heillä oli jo ennestään paljon kokemusta havainnoimisesta ja eri arviointimenetelmien käyttämisestä. Motoristen pulmien ja myöhemmän oppimisen välillä nähtiin molemmissa päiväkodeissa selkeä yhteys. Liikunnan merkitys oppimiselle näkyy molemmissa päiväkodeissa myös päivittäisen toiminnan suunnittelussa. Kaikki pitivät motoriikan arvioimista tärkeänä, koska se edesauttaa lapsen yksilöllistä tukemista.

8.2 Koettu toimivuus

Toimivuudella tarkoitetaan tekijöitä, jotka vaikuttavat menetelmän käytettävyyteen. Päiväkotihenkilökunnan kokemuksia KETTERÄKSI -arviointimenetelmän toimivuudesta kuvataan seuraavien alateemojen alla.

Lomakkeen toimivuus: Arviointimenetelmän havainnointilomake nähtiin erittäin selkeänä ja sen täyttämistä pidettiin hyvin helppona ja nopeana. Hyvänä asiana nähtiin, että lomakkeessa ei ollut liikaa vaihtoehtoja, liikkeet oli pilkottu hyvin osiin ja lomak-

keeseen oli helppo merkitä tulokset. Havainnointilomakkeeseen valittuja liikkeiden osa-alueita pidettiin hyvinä ja oleellisina.

Haastateltava 2:

”Siinä ei ollu liian paljon sitten niitä osasia, että jotenki se oli niiku semmonen niiku lyhyt ja ytimekäs. Ja tommosia ne mun mielestä pitää olla, että niitä tulis sitten tehtyä.”

Ohjeiden toimivuus: Arviointimenetelmän suorittamiseen liittyvät ohjeet koettiin hyvin selkeiksi, eikä niihin ollut kommentoivaa pallon heittoa lukuun ottamatta. Pallon heiton kahden metrin välimatkaa ihmeteltiin. Pallon heiton yhteydessä oli tehty huomio, että lapset suoriutuivat pallon heitosta paljon paremmin, kun ohjaaja ei ollut lapsen edessä kahden metrin päässä vaan sivussa. Tällöin lapsella näkyivät myös pallon heiton eri vaiheet selkeämmin; kahden metrin matkalla liikkeet olivat pieniä ja liikkeessä oli arastelua. Arviointimenetelmän käyttäminen koettiin kokonaisuudessaan hyvin helpoksi eikä erillistä perehdytystä arviointimenetelmän käyttöön kaivattu.

Menetelmän toteuttamisen onnistuminen: Molemmissa päiväkodeissa koettiin, että menetelmä oli helppo toteuttaa ja se oli nopea suorittaa. Arviointimenetelmän suorittaminen sujui hyvin yksin. Toisessa päiväkodissa koettiin kuitenkin, että videointi tai työparin kanssa menetelmän suorittaminen olisi helpottanut arviointia. Välineet löytyivät päiväkodeilta eikä tilajärjestelyjä koettu hankaliksi. Toisessa päiväkodissa arviointimenetelmän suorittaminen vaati ylimääräisiä järjestelyjä työrutiineihin, mutta niitä ei koettu hankaliksi. Ylimääräinen järjestely oli lapsen erottaminen muusta toiminnasta tämän arvioinnin ajaksi. Lapsen reaktiota pelättiin, koska hänet jouduttiin irrottamaan mukavasta leikistä. Tämä koettiin kuitenkin osaksi työnkuvaa. Nähtiin myös, että oli mukava arvioida lasta yksilötilanteessa kun arviointia oli totuttu tekemään useammalle lapselle yhtäaikaaisesti.

Menetelmän sisällön validius: Sisällön validiudella tarkoitetaan sitä, että arvioiko arviointimenetelmä sitä, mitä sen on tarkoituskin arvioida. Aineistosta kävi ilmi, että

menetelmä auttoi erittelemään motorista suoritusta entistä tarkemmin sekä sitä, miten pienestä liikkeen onnistuminen voi olla kiinni. Nähtiin myös, että menetelmä tuo hyvin esille kehityksellisen koordinaatiohäiriön piirteet ja toisaalta tarkentaa sitä, miksi suoritus näyttää kömpelöltä.

Lapsen motivoituminen: Päiväkodeissa koettiin, että lapset pitivät menetelmän suorittamisesta ja innostuivat tehtävistä niin, että jatkoivat tehtäviä keskinäisissä leikeissäänkin. Lapset olivat motivoituneita ja arviointitilanne oli heistä hauska.

Haastateltava 1:

"Ei se ihmeellisiä tarvinnu, mutta he [lapset] oli tyytyväisiä kun he pääsi tonne saliin. Koska se on semmoinen, että 'onhan tää eskaritehtävä, onhan?'. Siis kun se on niin kauheen tärkeä. Että se olis vähän niinkun eskaria jo."

8.3 Koettu hyödyllisyys

Hyödyllisyydellä tarkoitetaan sitä, että antaako arviointimenetelmä jotain sellaista tietoa, jota ei muuten saisi tai tiedon saa menetelmällä helpommin. Seuraavien alateemojen alla kuvataan päiväkotihenkilökunnan kokemuksia KETTERÄKSI -arviointimenetelmän antaman tiedon hyödyllisyydestä.

Menetelmä uuden tiedon tuottajana: Aineistosta kävi ilmi, että menetelmän koettiin antavan tietoa lapsesta ja laadullisten ominaisuuksien tarkka arviointi tuli selvemmäksi. Näin tilanteen tarkempi arvioiminen oli mahdollista KETTERÄKSI -arviointimenetelmän avulla. Arviointimenetelmän ei kuitenkaan koettu antavan juurikaan uutta tietoa lasten karkeamotoristen perustaitojen havainnointiin. Koettiin, että päiväkodilla jo käytössä olevat muut arviointimenetelmät arvioivat samoja taitoja. 5-vuotiaiden lasten arviointiin menetelmän koettiin antavan uutta tietoa, mutta ei varsinaisesti 6-vuotiaille lapsille. 5-vuotiailla ei tämän tyyppistä ollut vielä tehty ja 6-vuotiailla esikouluvuoden nähtiin olevan jo muutenkin täynnä monenlaista havainnointia ja hyviä menetelmiä nähtiin tähän jo olevan olemassa. Haastattelussa tuli esille, että

tällaista arviointia voitaisiin tarvita jo nuoremmille lapsille, esimerkiksi 4-vuotiaille. 4-vuotiaille usein motoriset ongelmat jo näkyvät, jos niitä on tullakseen. Toisaalta huomioitiin kuitenkin, että nuorempia havainnoidessa on otettava huomioon vielä kypsymentekijät, mutta nähtiin, että näiden taitojen havainnoimisesta olisi kuitenkin hyötyä jo siinä vaiheessa.

Menetelmä vahvistavan tiedon tuottajana: Molemmissa päiväkodeissa arviointimenetelmän antaman tiedon koettiin antavan varmistusta omille ajatuksille ja havainnoille, kun lapsen suoriutumisessa oli havaittu jo jonkinlaisia ongelmia. Koettiin, että KETTERÄKSI -menetelmän avulla sai eriteltyä motorisen ongelman piirteitä sellaisenkin lapsen kohdalla, jolla on jo diagnoosi ja ongelmat ovat tiedossa.

Haastateltava 2:

"Entistä tarkemmin sen niiku katto.-- Monesti kattoo näin: Kömpelöltä näytti. No, mitä siinä oli? -- Mutta se, että miksi se näytti kömpelöltä, niin se tuli siinä mun mielestä selkeämmin. Jalat, kädet pysyy tässä varalon jatkeena tai että ne on jotenkin jäykän näköset."

Menetelmä hyödynnettävän tiedon tuottajana: Palautekyselylomakkeesta kävi ilmi, että arviointimenetelmä helpottaa jonkin verran lapsen karkeamotorisen suorituksen havainnoimista. Menetelmään valitut osiot olivat hyviä ja menetelmää pidettiin hyvänä tukivälineenä. Molemmissa päiväkodeissa kuitenkin koettiin, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmän rinnalla on hyvä käyttää muitakin havainnointimenetelmiä. Menetelmän nähtiin olevan vain yksi osio, joka ei yksinään riitä.

Haastateltava 1:

"Monenlaisia taidollisia juttuja vois ottaa. -- Mulle tulee vaan semmonen olo, että mä en oo tehny kaikkea kun oon tehny tämän. "

Haastatteluissa tuli esille, että menetelmästä sai sellaista tietoa, jota voi käyttää hyödyksi niissä tilanteissa, kun mietitään jatkotoimenpiteitä lapsen kohdalla. Koettiin, että lomakkeesta saadun tiedon perusteella oli helppo erottaa lapsen suorituksen

pulmalliset kohdat. Lomakkeesta saatua tietoa aiottiin ensinnäkin käyttää apuna suunnitellussa liikuntatilanteita yksilöllisiä tarpeita tukeviksi. Lapsen kohdalla aiottiin myös harjoittaa enemmän näitä taitoja, joissa vastaukseksi oli saatu ”ei” tai ”ositain”. Koettiin myös, että menetelmä toimii hyvänä apuvälineenä liikeratojen opettamisessa. Nähtiin, että tietoa voi myös käyttää hyväksi sellaisessa tilanteessa, kun harkitaan yhteydenottoa muihin yhteistyötahoihin ja jatkotoimenpiteitä lapsen tukemiseksi (esim. toimintaterapiaan). Toisessa päiväkodissa arviointimenetelmää aiottiin myös käyttää toisten arviointimenetelmien rinnalla lapsen taitojen kehittymisen seurantaan. Koettiin myös, että menetelmä antaa materiaalia vanhempien kanssa käytäviin keskusteluihin.

Haastateltava 2:

”Kyllähän se antaa sillei niiku materiaalia, että sitten kun sä kerrot siitä asiasta vanhemmalle, niin sä kerrot suurin piirtein miten tämmönen liikesarja pitäis tämän ikäisellä mennä ja mistä sen näkee, että mitä siihen tarvitaan.”

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Palautekyselylomake- ja haastatteluaineiston perusteella saatiin vastauksia tutkimuskysymykseen: ”Kokeeko päiväkotihenkilökunta KETTERÄKSI -arviointimenetelmän toimivaksi ja hyödylliseksi?”. Johtopäätöksenä tuloksista voidaan todeta, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on toimiva ja se erottelee hyvin karkeamotorisen suoriutumiseen liittyviä haasteita. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä antaa uutta ja hyödyllistä tietoa 5-vuotiaiden karkeamotoristen taitojen havainnointiin, mutta menetelmä ei kuitenkaan ole riittävän kattava sellaisenaan 5-6-vuotiaiden lasten karkeamotoristen taitojen arviointiin. KETTERÄKSI -arviointimenetelmän antama tieto toimii materiaalina ja sen avulla voi suunnitella lasta yksilöllisesti tukevia toimia.

Kirjallisuuskatsauksen tekeminen ja teoriaosan kirjoittaminen aloitettiin aikataulullisista syistä jo ennen kuin KETTERÄKSI -arviointimenetelmä oli valmis. Opinnäytetyön

johtavana ajatuksena on koko ajan ollut arviointimenetelmän kokeilu käytännössä ja päiväkotihenkilökunnan kokemusten kerääminen. Tutkimuskysymykset ja teoria kuitenkin tarkentuivat KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin myötä.

Alussa toisena tutkimuskysymyksenä oli ”*Mitkä tekijät edistävät arviointimenetelmän käyttöönottoa päiväkodissa?*” Tähän kysymykseen vastaamalla pyrittiin selvittämään käyttöönottoa edistävät tekijät ja sen kautta toteuttamaan näitä tekijöitä KETTERÄKSI päiväkotiin -projektissa. Käyttöönoton edistämisen näkökulma otettiin huomioon esimerkiksi perehdytystä suunnitellessa. Kuitenkin kun KETTERÄKSI päiväkotiin -projekti oli alkanut ja perehdytys pidetty, tuntui toinen tutkimuskysymys irralliselta. Pohdittiin, kannattaako menetelmän käyttöönottoa päiväkodeissa tukea, ennen kuin tiedetään koetaanko se siellä hyödylliseksi. Tämän takia toinen tutkimuskysymys jätettiin pois. Tämä vaikutti teoriaosaan siten, että ICF-mallia päädyttiin käyttämään kuvaamaan suoriutumista ja osallistumista päiväkodin arjessa lapsella, jolla on kehityksellinen koordinaatiohäiriö. ICF-mallin avulla tarkasteltiin siihen vaikuttavia tekijöitä sekä miten KETTERÄKSI -arviointimenetelmä tukee lapsen osallistumista päiväkodissa.

Teemahaastattelun oli alun perin tarkoitus olla ryhmähaastattelu, mutta vähäisestä osallistujamäärästä johtuen haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan ryhmähaastattelu on käyttökelpoinen menetelmä silloin, kun ollaan kiinnostuneita kollektiivisesta näkemyksestä aiheeseen. Yksilön mielipiteiden lisäksi myös yhteinen kanta aiheeseen vaikuttaa siihen, miten arviointimenetelmä otetaan käyttöön työympäristössä, ja miten avointa keskustelu siihen liittyen on. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61, 63.) Ryhmähaastattelun ajateltiin siis olevan yksi tekijä, joka edistäisi arviointimenetelmän käyttöönottoa. Ryhmähaastattelun poisjääminen oli yksi vaikuttava tekijä siihen, että käyttöönoton tukemisen näkökulma jäi lopulta pois.

KETTERÄKSI päiväkotiin -projektin onnistumisen ja luotettavuuden kannalta oli välttämätöntä että opinnäytetyön tekijät perehtyivät huolella KETTERÄKSI -arviointimenetelmään. Menetelmään perehdyttiin lukemalla Herttuaisen ja Lankisen opinnäytetyö ja kokeilemalla menetelmää käytännössä. Menetelmän käyttämisestä tehtiin

myös video perehdytystä varten, jossa 6-vuotias lapsi suorittaa menetelmän liikkeet. Samalla saatiin harjoitusta menetelmän käyttämisestä.

Tulosten luotettavuuteen vaikuttavat osaltaan tutkimusmenetelmiin liittyvät tekijät. Luotettavuutta lisää se, että palautteen keräämiseen käytettiin kahta menetelmää ja palautteenannossa korostettiin nimettömyyttä. Palautekyselylomakkeen ja teema-haastattelun käyttäminen rinnakkain mahdollisti sen, että saatiin varmasti siitä asias-ta tietoa, mihin haluttiin vastaus. Kun palautekyselylomakkeiden tuloksia luettiin läpi, kävi ilmi, että yksi kysymys oli ymmärretty eri tavalla kuin mitä sillä tarkoitettiin. Nä-mä vastaukset eivät kuitenkaan vaikuttaneet tuloksiin, koska haastattelussa pystyt-tiin tarkentamaan tätä kysymystä ja saatiin selville asia, mikä haluttiin tietää.

Luotettavuuteen vaikuttaa myös vähäinen kokemuksemme haastattelijoina. Toi-saalta luotettavuutta lisää se, että opettaja sekä työelämän ohjaaja tarkistivat kaikki projektissa käytetyt lomakkeet ja muut yhteistyöhön liittyvät paperit ennen kuin niitä käytettiin. Aineistonkeruu ja -purku vaiheessa pyrittiin lisäämään luotettavuutta sillä, että haastattelutilanteessa toinen opinnäytetyön tekijä haastatteli ja toinen tarkkaili haastattelun etenemistä. Näin tarkkailija pystyi varmistamaan, että haastattelussa käytiin läpi kaikki keskeiset aihealueet. Haastattelut litteroitiin siten, että tarkkailija suoritti litteroinnin eikä haastatteli. Näin haastattelijan subjektiivinen suhde aineis-toon ei vaikuttanut litteroinnin tulokseen. Haastattelun tulosten luotettavuuteen vaikuttaa positiivisesti se, että emme olleet arviointimenetelmän tekijöitä. Haastatel-tavat saattavat antaa tällöin rehellisempää palautetta eivätkä koe niin suurta tarvetta miellyttää haastattelihoita antamalla positiivisempaa palautetta.

Koska muutokset tutkimuskysymyksiin ja teoriaan tapahtuivat KETTERÄKSI päiväko-tiin -projektin toteutusvaiheessa, jäätiin pohtimaan, mitä olisi voinut tehdä jo alussa toisin. Perehdytyksessä tulleet muutokset olisi voinut välttää selvittämällä tarkemmin jo alussa, mitä nämä kyseiset kokeiluun osallistuvat henkilöt jo tietävät kehitykselli-sistä koordinaatiohäiriöistä ja taitavasta havainnoimisesta. Myös pieneen kokeilija-määrään olisi voitu vaikuttaa sitouttamalla jo keväällä enemmän henkilöitä osallis-tumaan projektiin. Toisaalta päiväkodeissa ei vielä keväällä tiedetty syksyn tilannetta, esimerkiksi ei tiedetty vielä kuinka monta 5- tai 6-vuotiasta ryhmässä tulee olemaan.

Toisessa päiväkodissa vaihtui tästä johtuen kokeiluun osallistuvat henkilöt, koska alkuperäisen yhdyshenkilön ryhmässä ei ollutkaan sopivan ikäisiä lapsia. Uusille projektiin osallistuville asia tulikin yllättäen, eivätkä he olleet voineet valmistautua kokeilujaksoon. Samoin päiväkodissa oli vasta vähennetty työntekijöitä, jolloin kokeiluun osallistuvilla lastentarhaopettajilla oli suurempi työmäärä.

KETTERÄKSI päiväkotiin -projekti olisi ollut parempi toteuttaa kokonaisuudessaan syksyllä tai keväällä. Tällöin päiväkodeissa olisi ollut mahdollista arvioida tilannetta alusta asti, koska heillä olisi ollut tiedossa ryhmissään olevat lapset, joilla menetelmää voisi kokeilla. Nyt kesäloma jäi projektiin sitoutumisen ja kokeilun toteutumisen väliin, eikä keväällä vielä ollut mahdollista tietää millaiset ryhmät päiväkodeissa tulee syksyllä olemaan. Tämä seikka kyllä tiedostettiin, mutta KETTERÄKSI päiväkotiin -projektia olisi ollut hyvin hankala toteuttaa muuna aikana. Kokeilua ei voitu toteuttaa vielä keväällä, koska menetelmä valmistui toukokuussa Herttuaisen ja Lankisen opinnäytetyönä. Projektin toteutusta ei myöskään voitu jättää syksylle, koska opinnäytetyön valmistuminen olisi tällöin viivästyttänyt opinnäytetyön tekijöiden valmistumista toimintaterapeuteiksi.

Tutkimuksen otos oli pieni ja KETTERÄKSI -arviointimenetelmän kohderyhmästä (5–6-vuotiaista lapsista) tässä projektissa menetelmää kokeiltiin vain 5-vuotiailla. Tämän vuoksi tulee ottaa huomioon, että tulokset eivät ole yleistettävissä. Tulokset ovat lähinnä suuntaa-antavia ja jatkotutkimuksilla voidaan selvittää laajemmin KETTERÄKSI -arviointimenetelmän toimivuutta ja hyödyllisyyttä. Uutena opinnäytetyöaiheena voisi olla myös menetelmän käyttöönoton tukeminen.

Käyttäjäkokemuksista saadut tulokset olivat joiltain osin keskenään hieman ristiriitaisia. Toisaalta menetelmää kokeilleet kokivat saavansa KETTERÄKSI -arviointimenetelmä avulla vain vähän uutta tietoa lapsesta, mutta kokivat kuitenkin saavansa lapsen suoriutumisesta aikaisempaa tarkempaa tietoa ja tukea suunnittelutyölle. Yksi asiaan vaikuttava tekijä voi olla se, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on suppeampi verrattuna muihin päiväkodeissa käytössä oleviin arviointimenetelmiin. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä pyrkii kuitenkin erottumaan muista menetelmistä sillä, että se antaa nimenomaan laadullista tietoa lapsen suoriutumisesta ja antaa näin

välitöntä palautetta lapsen tuen tarpeesta. Toisaalta on otettava huomioon, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmä on tarkoituksella suunniteltu lyhyeksi ja nopeaksi käyttää eikä se pyrikään korvaamaan muita arviointimenetelmiä.

Teoriaosassa tarkasteltiin lapsen ikätasoista toimintaa päiväkodissa ja mallinnettiin ICF-luokituksen avulla osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä silloin, kun lapsella on kehityksellinen koordinaatiohäiriö. Aineistosta nousevat tulokset tukevat sitä ajatusta, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmä voi osaltaan vahvistaa päiväkodin roolia lapsen osallistumista tukevana ympäristönä.

Opinnäytetyön aihe oli kiinnostava siksi, että sen lähtökohtana oleva KETTERÄKSI -arviointimenetelmä oli suunnattu päiväkodin kasvatushenkilöstön käyttöön. Toimintaterapian näkökulmasta on tärkeää, että lapsen osallistumista tuetaan hänen luonnollisessa ympäristössään. Päiväkotia on täten yksi merkittävä yhteistyötaho lasten kanssa toimiville toimintaterapeuteille. Vaikka KETTERÄKSI -arviointimenetelmä ei ole toimintaterapeuttien kehittämä eikä sitä ole suunnattu toimintaterapeuteille, voidaan kuitenkin nähdä, että KETTERÄKSI -arviointimenetelmä sisältää sellaista tietoa, joka liittyy toimintaterapiaan. Toisaalta toimintaterapiassakin arvioidaan näitä taitoja muun arvioinnin ohella, mutta toimintaterapian arviointi keskittyy pitkälti arviointiin toimintaterapeutin työtilassa. Siksi on erittäin merkityksellistä saada tietoa lapsen luonnollisesta ympäristöstä, eli tässä tapauksessa päiväkodista. Kun päiväkodissa havainnoidaan lasta KETTERÄKSI -arviointimenetelmällä, menetelmällä saatua tietoa voidaan jakaa ja hyödyntää myös toimintaterapiassa. Toisaalta, kuten tuli ilmi myös haastatteluissa, KETTERÄKSI arviointimenetelmästä saatu tieto voi toimia myös osana perustelua, kun suunnitellaan jatkotoimenpiteiksi esim. lapsen lähettämistä toimintaterapiaan.

Opinnäytetyön yksi tavoite oli käyttäjäkokemuksien kautta tuoda esille KETTERÄKSI -arviointimenetelmään liittyviä kehittämisohdotuksia. Aineistosta nousi kolme KETTERÄKSI -arviointimenetelmän kehittämisohdotusta. 1) Pallon heitto-osuuden välimatkaan tulisi olla pidempi, jotta lapsen suoritus tulisi paremmin esille. 2) KETTERÄKSI -arviointimenetelmää voisi muokata niin, että se sopisi jo 4-vuotiaiden havainnointiin. 3) Vinkkilista voisi olla tarpeellinen KETTERÄKSI -arviointimenetelmän käyttämisen

yhteyteen. Vinkkilista sisältäisi tietoa siitä, millaisia harjoituksia lapsen kanssa voisi tehdä ja millaisiin jatkotoimenpiteisiin tulisi ryhtyä lapsen tukemiseksi, jos KETTE-RÄKSI -arviointimenetelmän havainnointilomakkeeseen tulee lapsen kohdalle useita "ei" tai "osittain" -vastauksia. KETTERÄKSI -arviointimenetelmän kokeiluun osallistuneet lastentarhan- ja erityislastentarhaopettajat kuitenkin kokivat, etteivät itse tarvitse erillistä ohjeistusta miten ohjata lasta arvioinnin jälkeen. Vinkkilistaa ehdotettiin siksi, että arveltiin kuitenkin tällaiselle olevan tarvetta, jos menetelmä otetaan laajempaan käyttöön.

Kiitokset opinnäytetyön ohjaajille Helena Viholaiselle ja Jaana Ritsilälle!

LÄHTEET

- Ahonen, T. 1990. Lasten motoriset koordinaatiohäiriöt: kehityspsykologinen seurantatutkimus. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos.
- Ahonen, T. 2002. Kehitykselliset koordinaatiohäiriöt. Teoksessa Oppimisvaikeudet. Neuropsykologinen näkökulma. Toim. H. Lyytinen, T. Ahonen, T. Korhonen, M. Korkman & T. Riita. 2. uud.p. Helsinki: WSOY, 269–290.
- Cantell, M. 1998. Developmental coordination disorder in adolescence: perceptual-motor, academic and social outcomes of early motor delay. Jyväskylä: LIKES.
- Corcoran, M. 2001. Using Qualitative Measurement Methods to Understand Occupational Performance. Teoksessa Measuring Occupational Performance. Supporting Best Practice In Occupational Therapy. Toim. M. Law, C. Baum, & W. Dunn. SLACK Incorporated. USA, 57–64.
- Edwards, H. 1998. Assessment Procedures. Teoksessa Occupational Therapy for Children with Special Needs. Toim. E.B. Wilson. Whurr Publisher Ltd. England. 6–31.
- Eryityspäivähoito. 2009. Jyväskylän kaupunki. Viitattu 11.5.2009. <http://www.jyvaskyla.fi/sote>, lapset nuoret ja perhe, lastenpäivähoitopalvelut, erityispäivähoito.
- Eryityisvarhaiskasvatuksen linjaukset päivähoidossa ja esiopetuksessa. 2007. Jyväskylän kaupunki. Viitattu 11.5.2009. <http://www.jyvaskyla.fi/sote>, lapset nuoret ja perhe, päivähoito ja esiopetus, erityispäivähoito, erityispäivähoidon linjaukset.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Ikku-noita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu 1: virikkeitä aloittellevalle tutkijalle. Toim. J. Aaltola & R. Valli. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Funk, T. 2005. Lapsikohtaisista suunnitelmista työvälineitä päiväkotiarkeen. Lastentarha. 68, 2, 32–34.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY
- Heinämäki, L. 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Helsinki: Tammi.
- Herttuainen, E. & Lankinen, K. 2009. KETTERÄKSI -arviointimenetelmä 5-6-vuotiaiden lasten karkeamotoristen perustaitojen laadun havainnointiin. Suunnattu päiväkotien kasvatushenkilöstön käyttöön kehityksellisten koordinaatiohäiriöiden varhaisen tunnistaminen työvälineeksi. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, hyvinvointiala, fysioterapian koulutusohjelma.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Oy Yliopistokustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. painos. Helsinki: Tammi.

ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders: Clinical Descriptions and Diagnostic Guidelines. 1992. Geneva: World Health Organisation.

ICF. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 2004. STAKES.

Karvonen, P. 2000. Hyppää pois! Lapsen motoriikan arviointi. Helsinki: Tammi.

Karvonen, P., Siren-Tiusanen, H. & Vuorinen, R. 2003. Varhaisvuosien liikunta. Lahti: VK-Kustannus.

Laasonen, K. 2005. Lasten motoristen taitojen arviointi. Teoksessa Liiku ja Opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. Toim. P. Rintala, T. Ahonen, M. Cantell & A. Nissinen. Jyväskylä: PS-kustannus, 197–216.

Liiku, opi, osallistu. 2009. Suomen CP-liitto ry. <http://www.cp-liitto.fi>. Tutkimustoiminta. Liiku, opi, osallistu. Viitattu 28.8.2009.

Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2.p. Helsinki: International Methelp Ky.

Numminen, P. 1996. Kuperkeikka varhaiskasvatuksen liikunnan didaktiikkaan. Helsinki: Lasten keskus.

Parham, L. D. 2008. Play and Occupational Therapy. Teoksessa Play in Occupational Therapy for Children. Toim. L.D. Parham & L. S. Fazio. 2nd ed. Mosby Elsevier. USA, 3–39.

Pellegrini, A.D. 1996. Observing Children in Their Natural Worlds: A Methodological Primer. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. USA.

Peters, J.M. & Markee, A. 2007. Developmental coordination disorder. Teoksessa Physiotherapy for Children. Ed. by T. Pountney. Edinburgh : Butterworth-Heinemann Elsevier, 123–138.

Pulli, E. 2001. Opi liikkuen, liiku leikkien. Liikuntaa esiopetukseen. Helsinki: Tammi

Steward, K.B. 2005. Purposes, Processes, and Methods of Evaluation. Teoksessa: Occupational Therapy for Children. Toim. J. Case-Smith. 5th ed. Elsevier Mosby. USA, 218–245.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu 1: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Toim. J. Aaltola & R. Valli. Jyväskylä: PS-kustannus, 100–112.

LIITTEET

Liite 1. KETTERÄKSI – Arviointimenetelmä 5-6-vuotiaiden lasten karkeamotoristen perustaitojen laadun havainnointiin

KETTERÄKSI-arviointimenetelmä on osa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa keväällä 2009 valmistunutta opinnäytetyötä. Arviointimenetelmä on suunnattu 5–6-vuotiaille lapsille, joilla on jo havaittu eriasteisia motoriikan pulmia. Menetelmä perustuu liikkeen laadullisten ominaisuuksien havainnointiin ja on tarkoitettu päiväkotien kasvatushenkilöstön käyttöön. KETTERÄKSI-arviointimenetelmän tarkoituksena on saada tietoa lapsen karkeamotorisista vahvuuksista tai mahdollisista kehittymistarpeista ja toimia työvälineenä motoristen taitojen kehittymisen seurannassa.

Arviointimenetelmä koostuu viidestä karkeamotorisesta perustaidosta. Ohjaaja havainnoi jokaisen taidon kohdalla vartalon ja ylä- sekä alaraajojen toimintaa. KETTERÄKSI ei sisällä pisteytystä, vaan arviointi tapahtuu ainoastaan havainnoimalla liikkeen laatua, kuten symmetrisyyttä, myötäliikkeitä, sujuvuutta ja rytmiä. Arviointimenetelmän suorittaminen ja tarvittavat välineet kuvataan arviointimenetelmän suorittaminen -kohdassa.

Kehitykselliset koordinaatiohäiriöt

Viivästyksiä motorisessa kehityksessä esiintyy noin kuudella prosentilla lapsista. Tällöin puhutaan kehityksellisistä koordinaatiohäiriöistä, jotka tunnetaan myös englannin kielellä nimellä Developmental Coordination Disorder (DCD). Kehityksellisissä koordinaatiohäiriöissä lapsen motorinen koordinoitavuus ei ole kehittynyt ikätasoisesti, mikä vaikuttaa päivittäisiin toimintoihin niin hienomotoriikan kuin karkeamotoriikan alueella. Lapsella voi olla vaikeuksia muun muassa kehonhahmotuksessa, esineiden käsittelyssä tai liikuntatilanteissa. Kehitykselliset koordinaatiohäiriöt voidaan diagnosoida yksittäisenä oireena, mutta niihin liittyy usein myös oppimisvaikeuksia sekä käyttäytymishäiriöitä. Koordinaatiohäiriöiset lapset voivat usein kärsiä myös heikosta itsetunnosta, koulukiusaamisesta tai turhautumisesta.

Kehitykselliset koordinaatiohäiriöt ovat maailmanlaajuisia ja niitä tavataan kaksi-kolme kertaa enemmän pojilla kuin tytöillä. Huono käsiala on usein ensimmäinen havaittava ongelma lapsella, jolla epäillään kehityksellisiä koordinaatiohäiriöitä. Vaikeus suoriutua myös muista hienomotorisista taidoista, kuten pukeutumisesta, saksien käytöstä tai kengännauhojen sitomisesta, on tyypillistä näille lapsille. Karkeamotoriikan ongelmat ilmenevät motoristen suoritusten tavallisuudesta poikkeavina laadullisina piirteinä. Tällöin lapsella voi esimerkiksi esiintyä ylimääräisiä myötäliikkeitä, suoritusten työläisyyttä ja tarvittavan voiman, tempon sekä liikeradan arvioinnin epätarkkuutta.

Motoriset ongelmat ilmenevät suoritusten tavallisuudesta poikkeavina laadullisina piirteinä. Vaikeudet voivat näkyä lapsella hienomotoristen ongelmien lisäksi heikkoina karkeamotorisina perustaitoina. Esimerkiksi juoksu on voinut jäädä alkeismallin tasolle tai lapsella on hankaluuksia liikkeiden jäljittelyssä ja liikesarjojen yhdistelemisessä. Motoristen taitojen suorittaminen ja oppiminen voivat olla lapselle hankalia, koska hän ei ymmärrä taidon ydinkohtia, eikä osaa jäsentää osatekijöitä, joista tehtävän suorittaminen koostuu.

Arviointimenetelmän suorittaminen

Havainnoinnin tulisi toteutua aina yksilöllisesti rauhallisessa ympäristössä ja riittävän suuressa tilassa, jotta osioiden suorittaminen olisi lapselle jouhevaa. Lapsen vaatetuksen tulisi olla liikuntatilanteeseen sopiva. Liikkeet suoritetaan aina paljain jaloin. Ennen tilanteen alkua lapsi saa tutustua arviointimenetelmässä käytettäviin välineisiin. **Jokaisen osion alussa ohjaaja näyttää lapselle kyseisen suorituksen** ja kertoo, mitä lapsen tulee tehdä. Ohjaajan tulee varmistaa, että lapsi on ymmärtänyt ohjeet, jonka jälkeen tehtävä voi alkaa. Koska kyse on havainnointilanteesta, lasta ei tulisi enää ohjata tai opettaa.

Arviointimenetelmän suorittamiskertoja ei ole määritetty, vaan suoritusten määrä riippuu ohjaajan kyvystä havainnoida lapsen toimintaa. Tilanne suositellaan videoitavaksi, jolloin mahdollistuu lapsen toiminnan yksityiskohtaisempi tarkastelu. Osioden järjestystä voidaan halutessa muuttaa tai arviointi voidaan jakaa useammalle eri kerroille. Havainnointitilanteen aikana lapsen motivointi ja kannustaminen on sallittua. Jokaisen ohjaajaan vastuuna onkin tehdä tilanteesta lapselle mukava ja leikinomainen. Ohjauksessa suositellaan erilaisten mielikuvien käyttöä.

Testin rakenne

Testissä arvioidaan kolmea eri motoristen perustaitojen osa-aluetta. **Liikkumistaidot:** juoksu ja tasahyppy eteenpäin. **Käsittelytaidot:** hernepussin kiinniotto ja pallon heitto. **Tasapainotaidot:** yhdellä jalalla seisominen.

Ohjeet havainnoitsijalle

Ohjaaja havainnoi lapsen toimintaa havainnointilomakkeessa esiintyvien ydinkohtien avulla ja merkitsee lapsen toimintaa parhaiten kuvaavan vaihtoehdon. Arviointi suoritetaan valitsemalla kyllä, ei tai osittain vaihtoehto. Muita huomioita -kohtaan on suositeltavaa kirjoittaa lisämuistiinpanoja lapsen toiminnasta suorituksen aikana, esimerkiksi ”ponnistaa vain oikealla jalalla tasahypyssä” tai ”ei pysty keskittymään tehtävään arvioinnin aikana” sekä muita olennaisia asioita.

Lapsen nimi: _____

Ikä: _____ vuotta

Päivämäärä: ____/____/20____

Havainnoitsija/(t): _____

JUOKSU

K = Kyllä

E = Ei

O = Osittain

Välineet: Kartiot tai muut vastaavat merkit osoittamaan lapselle, mistä pitää juosta.

Arviointitilanne: Lapsi juoksee yhtäjaksoisesti salia ympäri 25 metrin matkan. Juoksu tapahtuu kartioiden takaa.

Ohjeistus: ”Juokse merkkien takaa.”

Vartalo

Pää pystyssä, katse eteenpäin

K / E / O

Juoksuasento ryhdikäs

K / E / O

Yläraajat

Liikkuvat vastavuoroisesti alaraajojen kanssa

K / E / O

Liikkuvat etu-takasuunnassa

K / E / O

Kyynärnivelet 90°:n koukussa

K / E / O

Alaraajat

Havaittavissa selvä ilmalentovaihe

K / E / O

Liikkuvat suorassa linjassa eteenpäin

K / E / O

Muita huomiota:

Lapsen nimi: _____

Ikä: _____ vuotta

Päivämäärä: ____/____/20____

Havainnoitsija/(t): _____

TASAHYPPY ETEENPÄIN

K = Kyllä

E = Ei

O = Osittain

Välineet: maalarinteippi tai muu vastaava

Arviointitilanne: Ohjaaja asettaa lattiaan merkiksi kaksi maalarinteipistä tehtyä viivaa 15cm etäisyydelle toisistaan. Lapsi seisoo merkin takana, varpaat viivalla. Lapsi hyppää merkittyjen viivojen yli mahdollisimman pitkälle. Tehtävässä testataan myös lapsen ponnistusvoimaa.

Ohjeistus: ”Hyppää viivojen yli niin pitkälle kuin pystyt.”

Vartalo

Pää pystyssä, katse eteenpäin

K / E / O

Ojentuu ylös ja eteenpäin ilmalentovaiheessa

K / E / O

Yläraajat

Liikkuvat vartalon taakse polvien koukistuksessa

K / E / O

Liikkuvat ponnistusvaiheessa vartalon eteen

K / E / O

Alaraajat

Ponnistus molemmilta alaraajoilta

K / E / O

Ojentuvat voimakkaasti ilmalentovaiheessa

K / E / O

Alastulo on hallittu

K / E / O

Muita huomioita:

Lapsen nimi: _____

Ikä: _____ vuotta

Päivämäärä: ____/____/20____

Havainnoitsija/(t): _____

YHDELLÄ JALALLA SEISOMINEN **K = Kyllä** **E = Ei** **O = Osittain**

Välineet: vanne ja sekuntikello

Arviointitilanne: Lapsi seisoo vanteen sisällä yhdellä jalalla 10 sekunnin ajan. Jalan tulee nousta polven korkeudelle eikä ylhäällä oleva jalka saa nojautua tukijalkaan. Molempien jalkojen suoritus arvioidaan erikseen.

Ohjeistus: ”Nosta jalka ylös ja koeta pysyä yhdellä jalalla niin pitkään kuin mahdollista.”

	Oikea	Vasen
<u>Vartalo</u>		
Pää pystyssä, katse kohti merkittyä kohdetta	K / E / O	K / E / O
Pysyy suorassa ja paikallaan	K / E / O	K / E / O
<u>Yläraajat</u>		
Vartalon sivuilla	K / E / O	K / E / O
<u>Alaraajat</u>		
Polvet hieman koukussa	K / E / O	K / E / O
Jalkaterä täysin alustassa	K / E / O	K / E / O
<u>Aika</u>		
Pysyy 10 sekuntia	K / E / O	K / E / O

Muita huomioita:

Lapsen nimi: _____

Ikä: _____ vuotta

Päivämäärä: ____/____/20____

Havainnoitsija/(t): _____

HERNEPUSSIN KIINNIOTTO

K= Kyllä

E = Ei

O = Osittain

Välineet: hernepussi

Arviointitilanne: Lapsi seisoo kahden metrin päässä ohjaajasta. Lapsi ottaa ohjaajan heittämän hernepussin kiinni käsillä. Pussi pitää saada kiinni käsillä eikä vartaloa tule käyttää pussin pysäytykseen.

Ohjeistus: ”Ota hernepussi kiinni käsilläsi, kun heitän sen sinulle.”

Vartalo

Katse hernepussissa

K / E / O

Yläraajat

Liikkuvat kiinnioton onnistumiseksi

K / E / O

Valmiina kiinniottoa varten

K / E / O

Kiinniotto kämmenillä

K / E / O

Alaraajat

Tasapainoinen asento valmistautumisvaiheessa

K / E / O

Muita huomioita:

Lapsen nimi: _____

Ikä: _____ vuotta

Päivämäärä: ____/____/20____

Havainnoitsija/(t): _____

PALLON HEITTO

K = Kyllä

E = Ei

O = Osittain

Välineet: tennispallo

Arviointitilanne: Lapsi seisoo kahden metrin päässä ohjaajasta ja katsoo häneen päin. Lapsi heittää pallon ohjaajalle yläkautta. Heitto tapahtuu ainoastaan lapsen dominantilla kädellä.

Ohjeistus: ”Heitä pallo minulle yläkautta.”

Vartalo

Katse kohteeseen K / E / O

Kiertoliikkeet näkyvissä heiton eri vaiheissa K / E / O

Painonsiirto eteen, kun heitto lähtee K / E / O

Yläraajat

Heittokäsi vartalon takana heiton alkaessa K / E / O

Yläraaja ojentuu heitossa K / E / O

Vapauttaa pallon vartalon edessä K / E / O

Alaraajat

Heittokäden vastakkainen alaraaja edessä K / E / O

Muita huomioita:

Liite 2. Palautekyselylomake päiväkotihenkilökunnalle

PALAUTEKYSELYLOMAKE KETTERÄKSI -ARVIOINTIMENETELMÄN KÄYTÖSTÄ

Päiväys _____

Ammatti _____

Palautekyselylomake täytetään itsenäisesti ja nimettömänä. Merkitse tai valitse sopiva vaihtoehto, viivoille voit kirjoittaa halutessasi tarkennuksia kunkin kysymyksen jälkeen. Tämä kysely pohjustaa päiväkodissa pidettävää palautekeskustelua.

ARVIOINTIMENETELMÄN KOKEILU

1. Kuinka monta lasta arvioit arviointimenetelmän avulla kokeilun aikana?

_____ lasta

2. Kuinka kauan yhden lapsen arviointiin kului keskimäärin aikaa kun teit koko arviointimenetelmän?

5 10 15 20 25 minuuttia

Vähemmän/ kauemmin; _____ minuuttia

3. Käytitkö jonkun lapsen kohdalla menetelmästä vain yksittäisiä ja/ tai muutamia taitojen arvioinnin osioita?

Kyllä Ei

Miksi? _____

5. Videokuvasitko lapsen suoritusta?

Kyllä Ei

7. Löytyivätkö kaikki arviointimenetelmässä tarvittavat välineet päiväkodilta?

Kyllä Ei

4. Käytitkö arviointimenetelmää

a) yksin b) työparin c) useamman henkilön kanssa

6. Vaatiko arviointimenetelmän käyttäminen ylimääräisiä järjestelyjä työrutiineihin?

Kyllä Ei

Millaisia? _____

8. Miten helpoksi koit arviointitilanteen toteuttamisen?

Erittäin vaikeaksi

Erittäin helpoksi

1 2 3 4 5

Miksi? _____

ARVIOINTIMENETELMÄN KÄYTTÄMINEN

9. Onko arviointimenetelmän ohjeistus mielestäsi selkeä?

Ei lainkaan			Erittäin selkeä		
1	2	3	4	5	

11. Miten helppoa havainnointilomakkeen täyttäminen oli?

Erittäin vaikeaa			Erittäin helppoa		
1	2	3	4	5	

13. Osallistuitko perehdytykseen?

Kyllä En

- Jos et, niin olisitko kaivannut erillistä perehdytystä arviointimenetelmän käyttöön?

Kyllä Ei

ARVIOINTIMENETELMÄN ANTI

14. Helpottaako arviointimenetelmä lapsen karkeamotorisen suorituksen havainnoimista?

Ei lainkaan			Hyvin paljon		
1	2	3	4	5	

Miten? _____

10. Onko arviointimenetelmän havainnointilomake mielestäsi selkeä?

Ei lainkaan			Erittäin selkeä		
1	2	3	4	5	

12. Kuinka helpoksi koit arviointimenetelmän käyttämisen kokonaisuudessaan?

Erittäin vaikeaa			Erittäin helppoa		
1	2	3	4	5	

Miksi?

15. Käytättekö päiväkodissa muita arviointimenetelmiä, joissa arvioidaan karkeamotorisia perustaitoja?

Kyllä Ei

Jos käytätte, niin mitä; _____

16. Tarjoaako KETTERÄKSI -arviointimenetelmä jotain uutta karkeamotoristen taitojen havainnointiin?

Ei lainkaan		Hyvin paljon		
1	2	3	4	5

Mitä? _____

18. Tuletko käyttämään KETTERÄKSI -arviointimenetelmää jatkossa?

Kyllä Ehkä En

17. Koetko arviointimenetelmän tarpeelliseksi työvälineeksi päivähoitoon tukemaan 5–6-vuotiaiden lasten arvioimista?

Kyllä Ei

Miksi? _____

19. Muuta kommentoitavaa menetelmään liittyen
